ВІСНИК
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Загальнодержавне періодичне видання

Засноване
19 лютого 1997 року

Свідоцтво
про державну реєстрацію
Серія КВ № 2444

Виходить
шість разів на рік

Засновник:
Конституційний Суд України
Адреса: 01033, м. Київ-33,
вул. Жилянська, 14

6/2015

© Конституційний Суд України, 2015

Редакційна рада

Ю. Баулін — Голова Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України (голова Редакційної ради)

П. Стецюк — суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук, доктор права (заступник голови Редакційної ради)

Ю. Барабаш — проректор, завідувач кафедри конституційного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

В. Бринцев — суддя Конституційного Суду України у відставці, доктор юридичних наук, професор

М. Гранат — суддя Конституційного Трибуналу Республіки Польща, доктор наук, професор

І. Гриценко — декан юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор

М. Козюбра — суддя Конституційного Суду України у відставці, завідувач кафедри загальнотеоретичних наук Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

М. Костицький — суддя Конституційного Суду України у відставці, професор кафедри філософії права і юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України

М. Мельник — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор

А. Селіванов — постійний представник Верховної Ради України у Конституційному Суді України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України

І. Сліденко — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник

В. Тихий — суддя Конституційного Суду України у відставці, віце-президент — керівник Київського регіонального центру НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України

Б. Футей — суддя Федерального суду претензій США, доктор права, професор

С. Шевчук — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

В. Шишкін — суддя Конституційного Суду України у відставці, кандидат юридичних наук, доцент

Згідно з наказом МОН України від 7 жовтня 2015 р. № 1021
«Вісник Конституційного Суду України» включено
до Переліку наукових фахових видань України

У НОМЕРІ

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Виконавчого комітету Першотравневої районної у місті Чернівці ради щодо офіційного тлумачення положень преамбули, абзацу другого статті 1, частини першої статті 2 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» у взаємозв'язку з положеннями абзаців другого, третього, четвертого, восьмого частини четвертої статті 4 цього закону, частини другої статті 19 Конституції України, статті 20 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» 6

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Кравця Ростислава Юрійовича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 214 Кримінального процесуального кодексу України 10

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Хейфеца Сергія Максовича щодо офіційного тлумачення положень статті 460 Кримінального процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 55 Конституції України 13

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу першого статті 4, абзацу першого пункту 1, пункту 8 статті 4, частини четвертої статті 10, пунктів 8–10 частини першої статті 13, частини першої статті 14 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» 16

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу

Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року «Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації в Донецькій та Луганській областях» 21

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина України Хейфеца Сергія Максовича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 424 Кримінального процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 55 Конституції України 26

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Галкіна Олександра Юрійовича щодо офіційного тлумачення положень статті 44 Кодексу законів про працю України у системному зв'язку з положеннями пункту 7 частини першої статті 20, пункту 1 частини першої статті 21 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», пункту 1 частини першої статті 40 Кодексу законів про працю України 30

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років». 34

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням Гончарова Павла Васильовича щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 13 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» 38

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» 41

Ухвала Конституційного Суду України
про припинення конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянки Сидоренко Олени Сергіївни щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 155 Кодексу адміністративного судочинства України у взаємозв'язку з положеннями частин першої, другої статті 55, пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України та положень статті 158, частини другої статті 171^2, частини другої статті 185 цього кодексу 44

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Бориславська О. Верховенство конституції чи верховенство права: деякі питання відновлення дії окремих положень Конституції України 48

Різник С. Про нез'ясоване питання конституційності актів парламенту, прийнятих в умовах Революції Гідності 58

Огляд фахових обговорень змін до Конституції України щодо організації і функціонування Конституційного Суду України 67

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Сінкявічюс В. Конституція: від основного закону до вищого права 74

ЗОВНІШНІ ЗВ'ЯЗКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Огляд зустрічі голів конституційних судів України, Литви, Латвії, Грузії та Молдови під час офіційної церемонії святкування 23-ї річниці Конституції Литовської Республіки. 81

Вітальне слово Голови Конституційного Суду України Ю. Бауліна на урочистій церемонії святкування 23-ї річниці Конституції Литовської Республіки. 85

Декларація про створення Асоціації конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів 87

Статут Асоціації конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів 89

Вітаємо ювіляра. 93

Сторінки пам'яті. 95

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Виконавчого комітету Першотравневої районної у місті Чернівці ради щодо офіційного тлумачення положень преамбули, абзацу другого статті 1, частини першої статті 2 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» у взаємозв'язку з положеннями абзаців другого, третього, четвертого, восьмого частини четвертої статті 4 цього закону, частини другої статті 19 Конституції України, статті 20 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»

м. К и ї в
26 травня 2015 року
№ 22-у/2015

Справа № 2-21/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Запорожця Михайла Петровича — доповідача,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням Виконавчого комітету Першотравневої

районної у місті Чернівці ради щодо офіційного тлумачення положень преамбули, абзацу другого статті 1, частини першої статті 2 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року № 877–V (Відомості Верховної Ради України, 2007 р., № 29, ст. 389) з наступними змінами у взаємозв'язку з положеннями абзаців другого, третього, четвертого, восьмого частини четвертої статті 4 цього закону, частини другої статті 19 Конституції України, статті 20 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 24, ст. 170) з наступними змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Запорожця М. П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Виконавчий комітет Першотравневої районної у місті Чернівці ради (далі — Виконавчий комітет) звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень преамбули, абзацу другого статті 1, частини першої статті 2 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року № 877–V з наступними змінами (далі — Закон № 877) у взаємозв'язку з положеннями абзаців другого, третього, четвертого, восьмого частини четвертої статті 4 цього закону, частини другої статті 19 Конституції України, статті 20 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97–ВР з наступними змінами (далі — Закон № 280) в аспекті таких питань:

— чи випливає з преамбули Закону № 877, що цей закон визначає правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності під час його здійснення, чи лише встановлює процедуру проведення таких заходів незалежно від суб'єкта контролю та питань перевірки;

— чи вбачається з абзацу другого статті 1 Закону № 877 у взаємозв'язку з абзацами другим, третім, четвертим, восьмим частини четвертої його статті 4, що державний нагляд (контроль) — це діяльність уповноважених законом (або іншим нормативним актом) органів державного нагляду (контролю) в межах повноважень «здійснювати державний нагляд (контроль), та спосіб їх здійснення» у сфері господарських відносин, у тому числі публічних, під час перевірки органу місцевого самоврядування;

— чи випливає з частини другої статті 2 Закону № 877, що його дія поширюється на відносини, пов'язані зі здійсненням державного нагляду (контролю) виключно у сфері господарської діяльності, чи державний контроль може здійснюватися також за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

У преамбулі Закону № 877 встановлено, що він визначає правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, повноваження органів державного нагляду (контролю), їх посадових осіб і права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю).

Відповідно до частини першої статті 2 Закону № 877 дія цього закону поширюється на відносини, пов'язані зі здійсненням державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

Як зазначено у частині четвертій статті 4 Закону № 877, виключно законами встановлюються, зокрема, органи, уповноважені здійснювати державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності; види господарської діяльності, які є предметом державного нагляду (контролю); повноваження органів державного нагляду (контролю) щодо зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг (абзаци другий, третій, четвертий); орган державного нагляду (контролю) не може здійснювати державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності, якщо закон прямо не уповноважує такий орган на здійснення державного нагляду (контролю) у певній сфері господарської діяльності та не визначає повноваження такого органу під час здійснення державного нагляду (контролю) (абзац восьмий).

Згідно зі статтею 20 Закону № 280 державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування може здійснюватися лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, і не повинен призводити до втручання органів державної влади чи їх посадових осіб у здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм власних повноважень.

Практичну необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень законів Виконавчий комітет обґрунтовує наявністю неоднозначного, на його думку, їх застосування судами України. На підтвердження цього до конституційного подання долучено копії судових рішень.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Третьою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 14 травня 2015 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі, виходить з такого.

У Конституції України визначено вичерпний перелік питань, підвідомчих Конституційному Суду України, одним з яких є офіційне тлумачення Конституції України та законів України (стаття 150).

Аналіз конституційного подання та долучених до нього матеріалів дає можливість стверджувати, що питання, порушені Виконавчим комітетом, пов'язані із застосуванням положень преамбули, абзацу другого статті 1, частини першої статті 2, абзаців другого, третього, четвертого, восьмого частини четвертої статті 4 Закону № 877, статті 20 Закону № 280, а це вказує на те, що суб'єкт права на конституційне подання прагне отримати консультацію.

За правовою позицією Конституційного Суду України офіційне тлумачення і застосування правових норм є різними видами юридичної діяльності; правозастосовна діяльність полягає в індивідуалізації правових норм щодо конкретних суб'єктів і конкретних випадків, тобто в установленні фактичних обставин справи і підборі правових норм, які відповідають цим обставинам; надання консультацій чи роз'яснень щодо застосування правових норм у конкретному випадку не належить до повноважень Конституційного Суду України (Ухвала від 31 березня 2010 року № 15-у/2010).

Крім того, з аналізу судових рішень, копії яких додано до конституційного подання, вбачається, що в судовому порядку оспорювалися повноваження територіальних державних інспекцій з питань праці щодо перевірки органів місцевого самоврядування на предмет додержання ними законодавства про працю відповідно до положень Закону № 877.

Однак після ухвалення судових рішень, на які посилається автор клопотання, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці» від 28 грудня 2014 року № 77–VIII внесені зміни до статті 2 Закону № 877, за якими дія цього закону не поширюється, зокрема, на відносини під час здійснення заходів державного нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю та зайнятість населення.

Отже, питання, порушені у конституційному поданні, непідвідомчі Конституційному Суду України, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 39, 45, 50, 93 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Виконавчого комітету Першотравневої районної у місті Чернівці ради щодо офіційного тлумачення положень преамбули, абзацу другого статті 1, частини першої статті 2 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року № 877–V з наступними змінами у взаємозв'язку з положеннями абзаців другого, третього, четвертого, восьмого частини четвертої статті 4 цього закону, частини другої статті 19 Конституції України, статті 20 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97–ВР з наступними змінами на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Кравця Ростислава Юрійовича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 214 Кримінального процесуального кодексу України

м. К и ї в
2 червня 2015 року
№ 23-у/2015

Справа № 2-22/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича — доповідача,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Кравця Ростислава Юрійовича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 214 Кримінального процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Стецюка П. Б. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Кравець Р. Ю. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини першої статті 214 Кримінального процесуального кодексу України (далі — Кодекс), за якими слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до

Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування; слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування, в аспекті таких питань:

— чи обов'язково вносити до Єдиного реєстру досудових розслідувань всі заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення (злочин), чи лише ті заяви, які містять об'єктивні дані, що дійсно свідчать про наявність ознак злочину;

— чи мають право органи прокуратури та міліції не вносити до Єдиного реєстру досудових розслідувань заяви про кримінальне правопорушення (повідомлення), подані відповідно до положень частини першої статті 214 Кодексу, які, на їхню думку, не містять об'єктивних даних про вчинення кримінального правопорушення (відомостей щодо суб'єкта, об'єкта, суб'єктивної сторони, об'єктивної сторони кримінального правопорушення, зокрема часу, місця, способу та інших обов'язкових обставин вчинення злочину).

Необхідність в офіційному тлумаченні положень частини першої статті 214 Кодексу автор клопотання обґрунтовує неоднозначним, як він вважає, їх застосуванням судами загальної юрисдикції, що призвело до різних висновків стосовно внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань заяв (повідомлень) про кримінальне правопорушення.

До конституційного звернення долучено копії ухвал Вижницького районного суду Чернівецької області від 8 серпня 2014 року, Романівського районного суду Житомирської області від 12 серпня 2014 року, Печерського районного суду міста Києва від 16 жовтня 2014 року, від 22 жовтня 2014 року, від 4 листопада 2014 року, від 1 грудня 2014 року, від 4 грудня 2014 року.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Другою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 19 травня 2015 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

2.1. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні має зазначатися обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Під неоднозначним застосуванням положень Конституції України або законів України слід розуміти різне застосування одних і тих же норм цих правових актів судами України, іншими органами державної влади за однакових юридично значимих обставин (Ухвала Конституційного Суду України від 12 травня 2010 року № 31-у/2010).

Аналіз конституційного звернення та долучених до нього матеріалів дає підстави стверджувати, що Кравець Р. Ю. не навів неоднозначного застосування

положень частини першої статті 214 Кодексу, оскільки суди України застосовували їх за різних юридично значимих обставин, тобто не дотримав вимог статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Таким чином, в цій частині конституційне звернення не відповідає статтям 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі за пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2.2. В Основному Законі України визначено коло питань, підвідомчих Конституційному Суду України, одним з яких є офіційне тлумачення Конституції України та законів України (статті 147, 150).

З аналізу конституційного звернення можна дійти висновку, що Кравець Р. Ю просить не витлумачити положення частини першої статті 214 Кодексу, а надати консультацію щодо обов'язку слідчого, прокурора внести відповідні відомості про вчинене кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Проте за правовою позицією Конституційного Суду України надання консультацій чи роз'яснень з приводу правозастосування не належить до його повноважень (Ухвала від 31 березня 2010 року № 15-у/2010).

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Кравця Ростислава Юрійовича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 214 Кримінального процесуального кодексу України на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом; непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням громадянина
Хейфеца Сергія Максовича
щодо офіційного тлумачення положень статті 460
Кримінального процесуального кодексу України
у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 55
Конституції України

м. К и ї в
11 червня 2015 року
№ 24-у/2015

Справа № 2-23/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касміна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича — доповідача,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Хейфеца Сергія Максовича щодо офіційного тлумачення положень статті 460 Кримінального процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 55 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Тупицького О. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Хейфец С. М. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень статті 460 Кримінального про-

цесуального кодексу України (далі — Кодекс) у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 55 Конституції України щодо можливості оскарження ухвали слідчого судді в порядку перегляду за нововиявленими обставинами.

Згідно зі статтею 460 Кодексу учасники судового провадження мають право подати заяву про перегляд за нововиявленими обставинами судового рішення суду будь-якої інстанції, яке набрало законної сили.

Необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень Кодексу автор клопотання обґрунтовує неоднозначним, як він вважає, їх застосуванням судом апеляційної інстанції при прийнятті рішень за його скаргами на ухвали суду першої інстанції про перегляд за нововиявленими обставинами ухвали слідчого судді Жовтневого районного суду міста Дніпропетровська від 24 червня 2014 року. До конституційного звернення долучено копії ухвал апеляційного суду Дніпропетровської області від 27 серпня 2014 року, від 31 жовтня 2014 року, від 29 грудня 2014 року.

Суб'єкт права на конституційне звернення стверджує, що суд апеляційної інстанції в межах однієї справи неоднозначно застосував положення статті 460 Кодексу, що призвело до порушення його права на судовий захист, передбаченого частиною першою статті 55 Конституції України.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Другою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 3 червня 2015 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі, виходить з такого.

Згідно з Законом України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні зазначається обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

За правовою позицією Конституційного Суду України рішення судів загальної юрисдикції різних інстанцій у конкретній справі між тими самими сторонами, про той же предмет і з тих же підстав не визнається фактом неоднозначного застосування норми закону (Ухвала від 13 жовтня 2005 року № 36-у/2005).

З доданих до конституційного звернення копій судових рішень вбачається, що вони ухвалені судами першої та апеляційної інстанцій в межах однієї справи за заявою Хейфеца С. М.

Зазначене вказує на те, що суб'єкт права на конституційне звернення не навів фактів неоднозначного застосування положень статті 460 Кодексу.

Таким чином, конституційне звернення не відповідає вимогам статей 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Хейфеца Сергія Максовича щодо офіційного тлумачення положень статті 460 Кримінального процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 55 Конституції України на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим цим законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень
абзацу першого статті 4, абзацу першого пункту 1,
пункту 8 статті 4, частини четвертої статті 10, пунктів 8–10
частини першої статті 13, частини першої статті 14 Закону України
«Про Раду національної безпеки і оборони України»

м. К и ї в
17 червня 2015 року
№ 25-у/2015

Справа № 2-24/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касміна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича — доповідача,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу першого статті 4, абзацу першого пункту 1, пункту 8 статті 4, частини четвертої статті 10, пунктів 8–10 частини першої статті 13, частини першої статті 14 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року № 183/98–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., № 35, ст. 237) з наступними змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Саса С. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 48 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення абзацу першого статті 4, абзацу першого пункту 1, пункту 8 статті 4, частини четвертої статті 10, пунктів 8–10 частини першої статті 13, частини першої статті 14 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року № 183/98–ВР з наступними змінами (далі — Закон).

Автори клопотання стверджують, що «згідно з частиною восьмою статті 107 Основного Закону України компетенція та функції Ради національної безпеки і оборони України визначаються законом, а не Конституцією України, як це передбачають зміни, внесені до частини першої статті 4 Закону».

Народні депутати України вважають, що відповідно до положень абзацу першого пункту 1 статті 4 та частини першої статті 14 Закону Рада національної безпеки і оборони України (далі — РНБО України) має право приймати самостійні рішення, однак вказані положення Закону не відповідають частині другій статті 8, частині другій статті 19, частині сьомій статті 107 Конституції України, оскільки РНБО України не є органом державної влади і не має права приймати правові акти.

У пункті 8 статті 4 Закону встановлено, що РНБО України координує і контролює діяльність органів виконавчої влади з протидії корупції, забезпечення громадської безпеки та боротьби із злочинністю з питань національної безпеки і оборони. Автори клопотання вказують, що зазначені функції РНБО України у сфері протидії корупції та боротьби із злочинністю належать до компетенції Кабінету Міністрів України, а не до повноважень Президента України, та вважають, що пункт 8 статті 4 Закону суперечить положенням статей 6, 106, 107, 113, 116 Конституції України.

Суб'єкт права на конституційне подання стверджує, що положення частини четвертої статті 10 Закону, які передбачають обов'язковість виконання рішень РНБО України, введених у дію указами Президента України, лише для органів виконавчої влади, звужують сферу дії указів глави держави та порушують приписи частини третьої статті 106 Конституції України, згідно з якою укази Президента України є обов'язковими до виконання на території України.

У пунктах 8–10 частини першої статті 13 Закону визначено повноваження Секретаря РНБО України щодо координації і контролю за виконанням рішень РНБО України у період між її засіданнями, організації роботи Ставки Верховного Головнокомандувача у разі її утворення та участі у вирішенні кадрових питань Президентом України. Автори клопотання вважають, що вказані положення Закону суперечать положенням статті 6, частини другої статті 102, статей 106, 107, 116, 117 Конституції України, оскільки звужують обсяг виключних повноважень Президента України.

На обґрунтування своїх тверджень народні депутати України наводять правові позиції Конституційного Суду України, викладені в рішеннях від 23 грудня 1997 року № 7-зп, від 5 жовтня 2005 року № 7-рп/2005, від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008, та посилаються на положення законів України «Про запобігання корупції», «Про оборону України», «Про військовий обов'язок і військову службу»,

«Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави».

2. Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Третьою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 10 червня 2015 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

2.1. У Законі України «Про Конституційний Суд України» встановлено, що у конституційному поданні має зазначатися правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або його окремих положень (пункт 4 частини другої статті 39); предметом розгляду Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (частина перша статті 71). Таким чином, суб'єкт права на конституційне подання, стверджуючи про невідповідність оспорюваного акта (його окремих положень) Основному Закону України, повинен навести правові аргументи щодо такої невідповідності (Ухвала Конституційного Суду України від 2 жовтня 2014 року № 86-у/2014).

У конституційному поданні не зазначено, яким саме положенням Конституції України не відповідає абзац перший статті 4 Закону, а на обґрунтування його неконституційності лише наведено зміст частини другої статті 19 та частини восьмої статті 107 Конституції України. Однак цитування окремих положень Конституції України та оспорюваних норм законів не є обґрунтуванням неконституційності останніх (Ухвала Конституційного Суду України від 27 грудня 2011 року № 66-у/2011).

Твердження суб'єкта права на конституційне подання, що РНБО України може приймати самостійні рішення, не можуть вважатися правовим обґрунтуванням невідповідності Конституції України положень абзацу першого пункту 1 статті 4 та частини першої статті 14 Закону. Згідно з частиною третьою статті 10 Закону прийняті рішення РНБО України вводяться в дію указами Президента України.

Народні депутати України не навели правових аргументів стосовно невідповідності положень пункту 8 статті 4 Закону окремим приписам Конституції України, зокрема не зазначили, яким чином цією нормою Закону, згідно з якою РНБО України координує і контролює діяльність органів виконавчої влади з протидії корупції, забезпечення громадської безпеки та боротьби із злочинністю виключно з питань національної безпеки і оборони, порушується принцип поділу влади і розширюються повноваження Президента України. Конституційний Суд України вже розглядав питання розподілу повноважень Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України у сфері національної безпеки і оборони України та в Рішенні від 25 лютого 2009 року № 5-рп/2009 вказав, що системний аналіз положень Конституції України дає підстави вважати, що Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України мають окремі конституційні повноваження у сферах національної безпеки і оборони

держави, але лише Президент України наділений конституційними повноваженнями здійснювати керівництво у цих сферах.

Автори клопотання не обґрунтували тверджень щодо неконституційності частини четвертої статті 10 Закону, згідно з якою рішення РНБО України, введені в дію указами Президента України, є обов'язковими до виконання органами виконавчої влади. Зокрема, народні депутати України не навели правових аргументів щодо невідповідності зазначених положень Закону приписам частини третьої статті 106 Конституції України, в якій передбачено, що укази Президента України є обов'язковими до виконання на території України.

Суб'єкт права на конституційне подання вказує на те, що Секретар РНБО України наділений повноваженнями щодо координації діяльності органів виконавчої влади. Проте відповідно до пункту 8 частини першої статті 13 Закону Секретар РНБО України здійснює у період між засіданнями РНБО України координацію і контроль тільки за виконанням її рішень органами виконавчої влади. Крім того, такі повноваження Секретаря РНБО України закріплено в частині другій статті 7 Закону, відповідно до якої він забезпечує виконання рішень РНБО України. Отже, у конституційному поданні не наведено правових аргументів на підтвердження неконституційності положень пункту 8 частини першої статті 13 Закону.

Таким чином, є підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справі в цій частині згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2.2. Згідно зі статтями 147, 150 Конституції України до повноважень Конституційного Суду України належить, зокрема, вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України.

Народні депутати України, висловлюючи думку про неконституційність положень пунктів 9, 10 частини першої статті 13 Закону, вказують на їх неузгодженість із положеннями законів України «Про оборону України», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави». Проте усунення розбіжностей між приписами законів до повноважень Конституційного Суду України не належить; це питання вирішується в законодавчому порядку (Ухвала Конституційного Суду України від 19 лютого 2004 року № 14-у/2004).

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі в цій частині згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 39, 40, 45, 50, 71 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу першого статті 4, абзацу першого

пункту 1, пункту 8 статті 4, частини четвертої статті 10, пунктів 8–10 частини першої статті 13, частини першої статті 14 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року № 183/98–ВР з наступними змінами на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом, та непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Указу Президента України «Про рішення Ради національної
безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року
«Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної
ситуації в Донецькій та Луганській областях»

м. К и ї в
24 червня 2015 року
№ 26-у/2015

Справа № 2-18/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого, доповідача,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касміна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року «Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації в Донецькій та Луганській областях» від 14 листопада 2014 року № 875 (Офіційний вісник України, 2014 р., № 93, ст. 2670).

Заслухавши суддю-доповідача Бауліна Ю. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 49 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року «Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації в Донецькій та Луганській областях» від 14 листопада 2014 року № 875 (далі — Указ).

Указом Президент України ввів у дію зазначене в ньому рішення Ради національної безпеки і оборони України (далі — рішення РНБОУ), яким, зокрема, передбачено:

— Кабінету Міністрів України ужити заходів щодо припинення на окремих територіях у районі проведення антитерористичної операції в Донецькій і Луганській областях діяльності державних підприємств, установ та організацій, їх філій (відділень), представництв (абзац другий підпункту «б» підпункту 2 пункту 3);

— запропонувати Національному банку України вжити у місячний строк заходів щодо припинення обслуговування банками рахунків, у тому числі карткових, відкритих суб'єктам господарювання всіх форм власності та населенню на окремих територіях у районі проведення антитерористичної операції в Донецькій і Луганській областях (пункт 8).

Народні депутати України порушують питання про визнання неконституційним Указу у зв'язку з невідповідністю зазначених положень рішення РНБОУ положенням Конституції України про недопустимість звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів (статті 22, 64) та порушення принципу рівності конституційних прав і свобод громадян перед законом (стаття 24).

У конституційному поданні автори клопотання вказують також на те, що процедура видання Президентом України Указу не відповідає вимогам статей 6, 8, частини другої статті 19, частини четвертої статті 106, статті 107 Основного Закону України, оскільки Указ не скріплений підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Першою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 21 квітня 2015 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

2.1. За частиною першою статті 152 Конституції України закони та інші правові акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності. Згідно з Законом України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні має зазначатися правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або його окремих положень (пункт 4 частини другої статті 39); предметом розгляду

Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (частина перша статті 71).

Народні депутати України, стверджуючи про невідповідність положень абзацу другого підпункту «б» підпункту 2 пункту 3 та пункту 8 рішення РНБОУ вимогам статей 24, 64 Конституції України, наголошують, що вказані положення звужують обсяг прав і свобод громадян, які проживають у районі проведення антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях, у порівнянні з громадянами, які проживають на решті території України, внаслідок їх дискримінації за ознакою «місце проживання». Зокрема, громадяни, які проживають у районі проведення антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях, на думку авторів клопотання, будуть обмежені в реалізації конституційних прав на працю, соціальний захист, вільний вибір місця проживання, медичну допомогу, освіту, достатній життєвий рівень та права власності.

Конституційний Суд України вважає, що суб'єкт права на конституційне подання повинен був навести правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності зазначених положень рішення РНБОУ стосовно встановлення ними різного обсягу конституційних прав і свобод для населення окремих територій в районі проведення антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях, які перебувають на тимчасово неконтрольованій органами державної влади території України.

Аналіз конституційного подання та доданих до нього матеріалів дає підстави для висновку, що народні депутати України не навели такого правового обґрунтування, а лише висловили занепокоєння можливістю настання негативних наслідків у певних сферах життя цих громадян у разі реалізації вказаних положень рішення РНБОУ, яке передбачає комплекс невідкладних заходів, які необхідно вжити Кабінету Міністрів України, Міністерству юстиції України, Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, Міністерству закордонних справ України, а також Національному банку України щодо стабілізації соціально-економічної ситуації у Донецькій та Луганській областях, на території яких здійснюється антитерористична операція.

Отже, відсутність правового обґрунтування невідповідності положень абзацу другого підпункту «б» підпункту 2 пункту 3 та пункту 8 рішення РНБОУ вимогам статей 24, 64 Конституції України згідно з пунктом 4 частини першої статті 39, частини першої статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у цій частині за пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2.2. Суб'єкт права на конституційне подання стверджує про невідповідність названих положень рішення РНБОУ частині третій статті 22 Конституції України, згідно з якою при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

За правовою позицією Конституційного Суду України перевірці на відповідність зазначеним положенням статті 22 Конституції України підлягають лише закони або внесені до них зміни, а не підзаконні нормативно-правові акти (Ухвала від 25 грудня 2008 року № 63-у/2008), зокрема укази Президента України про введення в дію рішень Ради національної безпеки і оборони України.

Вказане є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у цій частині відповідно до пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

2.3. Народні депутати України вважають, що Указ не відповідає також частині четвертій статті 106 Основного Закону України, згідно з якою акти Президента України, видані в межах повноважень, передбачених пунктом 18 частини першої цієї статті (згідно з яким Президент України очолює Раду національної безпеки і оборони України), скріплюються підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання.

Проте зазначене твердження суб'єкта права на конституційне подання не ґрунтується на положеннях пункту 18 частини першої, частини четвертої статті 106 Конституції України у їх взаємозв'язку з положеннями статті 107 Основного Закону України. Так, згідно з пунктом 31 частини першої статті 106 Конституції України Президент України здійснює інші повноваження, крім перелічених у пунктах 1–30 цієї статті, визначені Основним Законом України. Зокрема, одне з таких повноважень передбачене частиною сьомою статті 107 Конституції України, відповідно до якої Президент України своїми указами вводить у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України. За правовою позицією Конституційного Суду України окремо визначені у статті 107 Конституції України повноваження Президента України можуть реалізовуватися без застосування вимоги частини четвертої статті 106 Конституції України (підпункт 4.2 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 22 квітня 2008 року № 9-рп/2008).

Отже, конституційне подання не містить правового обґрунтування твердження щодо неконституційності Указу внаслідок порушення встановленого Конституцією України порядку набрання ним чинності, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у цій частині згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 39, 45, 50, 71 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року «Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації в Донецькій та Луганській

областях» від 14 листопада 2014 року № 875 на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом; непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням
громадянина України Хейфеца Сергія Максовича
щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 424
Кримінального процесуального кодексу України
у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 55
Конституції України

м. К и ї в
1 липня 2015 року
№ 27-у/2015

Справа № 2-26/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого, доповідача,
Бринцева Василя Дмитровича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касміна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина України Хейфеца Сергія Максовича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 424 Кримінального процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 55 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Бауліна Ю. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин України Хейфец С. М. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини другої стат-

ті 424 Кримінального процесуального кодексу України (далі — Кодекс) у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 55 Конституції України в аспекті того, які обставини можна вважати перешкодою для подальшого кримінального провадження при вирішенні питання про відкриття касаційного провадження.

Згідно з частиною другою статті 424 Кодексу ухвали суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також ухвали суду апеляційної інстанції можуть бути оскаржені в касаційному порядку, якщо вони перешкоджають подальшому кримінальному провадженню, крім випадків, передбачених цим кодексом; заперечення проти інших ухвал можуть бути включені до касаційної скарги на судове рішення, ухвалене за наслідками апеляційного провадження.

Необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень Кодексу суб'єкт права на конституційне звернення обґрунтовує неоднозначним, на його думку, їх застосуванням судами України, зокрема Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ як судом касаційної інстанції, що призвело до порушення його права на судовий захист, гарантованого частиною першою статті 55 Конституції України.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Першою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 24 червня 2015 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

2.1. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні зазначається обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Аналіз конституційного звернення та доданих до нього копій судових рішень дає підстави для висновку, що автор клопотання не навів фактів неоднозначного застосування судами України положень Кодексу, щодо офіційного тлумачення яких він звернувся. Під неоднозначним застосуванням положень Конституції України або законів України слід розуміти різне застосування одних і тих же норм цих правових актів судами України, іншими органами державної влади за однакових юридично значимих обставин (Ухвала Конституційного Суду України від 12 травня 2010 року № 31-у/2010).

Так, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ в одному випадку відкрив касаційне провадження за скаргою Хейфеца С. М., тому що вважав, що вона подана з дотриманням порядку та строків касаційного оскарження, встановлених у статті 426 Кодексу, і її зміст відповідав вимогам статті 427 Кодексу (ухвала від 10 вересня 2013 року), а в іншому — відмовив у відкрит-

ті касаційного провадження, посилаючись на положення частини другої статті 424 Кодексу, оскільки оскаржені судові рішення не перешкоджали подальшому кримінальному провадженню (ухвала від 12 вересня 2014 року). При цьому в першому випадку Хейфец С. М. оскаржував рішення судів першої та апеляційної інстанцій щодо відмови у розгляді його заяви про перегляд за нововиявленими обставинами вироку щодо нього, а в другому — стосовно залишення його заяви без руху. Таким чином, суд касаційної інстанції приймав рішення за різних юридично значимих обставин.

Аналіз долучених до конституційного звернення матеріалів також вказує на те, що положення частини другої статті 424 Кодексу застосовані Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ лише в ухвалі від 12 вересня 2014 року. В інших судових рішеннях вони не застосовувалися. За правовою позицією Конституційного Суду України, якщо надані суб'єктом права на конституційне звернення матеріали вказують на те, що відповідні положення Конституції України або законів України у судових рішеннях не застосовувалися, то вони не можуть бути розглянуті Конституційним Судом України як такі, що підтверджують неоднозначне застосування цих положень судами України (Ухвала від 26 жовтня 2011 року № 54-у/2011).

Отже, автор клопотання не дотримав вимог пункту 4 частини другої статті 42, статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 цього закону — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2.2. Конституція України містить вичерпний перелік повноважень Конституційного Суду України, зокрема надання офіційного тлумачення Конституції України та законів України (статті 147, 150).

Із змісту конституційного звернення вбачається, що автор клопотання просить надати не офіційне тлумачення положень частини другої статті 424 Кодексу у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 55 Конституції України, а юридичну консультацію щодо застосування цих положень Кодексу в аспекті порушеного у конституційному зверненні питання.

Однак Конституційний Суд України неодноразово наголошував, що надання консультацій чи роз'яснень з питань правозастосування не належить до його повноважень (ухвали від 31 березня 2010 року № 15-у/2010, від 14 жовтня 2014 року № 88-у/2014, від 13 травня 2015 року № 19-у/2015).

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі за пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина України Хейфеца Сергія Максовича щодо офі-

ційного тлумачення положень частини другої статті 424 Кримінального процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 55 Конституції України на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом; непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням
громадянина Галкіна Олександра Юрійовича
щодо офіційного тлумачення положень статті 44
Кодексу законів про працю України у системному зв'язку
з положеннями пункту 7 частини першої статті 20,
пункту 1 частини першої статті 21 Закону України
«Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали
внаслідок Чорнобильської катастрофи»,
пункту 1 частини першої статті 40
Кодексу законів про працю України

м. К и ї в
7 липня 2015 року
№ 28-у/2015

Справа № 2-28/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича — доповідача,
Касміна Олександра Володимировича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Галкіна Олександра Юрійовича щодо офіційного тлумачення положень статті 44 Кодексу законів про працю України у системному зв'язку з положеннями пункту 7 частини першої статті 20, пункту 1 частини першої статті 21 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»

від 28 лютого 1991 року № 796–XII (Відомості Верховної Ради Української РСР, 1991 р., № 16, ст. 220) з наступними змінами, пункту 1 частини першої статті 40 Кодексу законів про працю України.

Заслухавши суддю-доповідача Запорожця М. П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Галкін О. Ю. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень статті 44 Кодексу законів про працю України (далі — Кодекс) у системному зв'язку з положеннями пункту 7 частини першої статті 20, пункту 1 частини першої статті 21 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII з наступними змінами (далі — Закон), пункту 1 частини першої статті 40 Кодексу в аспекті таких питань:

«— за наявності яких умов (підстав) громадянин, який постраждав внаслідок Чорнобильської катастрофи у разі вивільнення з роботи з незалежних від нього обставин (пункт 1 частини першої статті 40 Кодексу), має право на отримання вихідної допомоги в розмірі не менше середнього місячного заробітку, передбаченої статтею 44 Кодексу;

— за наявності яких умов (підстав) громадянин, який постраждав внаслідок Чорнобильської катастрофи у разі вивільнення з роботи з незалежних від нього обставин (пункт 1 частини першої статті 40 Кодексу), має право на отримання допомоги в розмірі трикратної середньомісячної заробітної плати, передбаченої пунктом 7 частини першої статті 20 Закону;

— за наявності яких умов (підстав) поняття «середній місячний заробіток», що вживається у статті 44 Кодексу, ототожнюється з поняттям «середньомісячна заробітна плата», що вживається у пункті 7 частини першої статті 20 Закону;

— за наявності яких умов (підстав) поняття «вихідна допомога», що вживається у статті 44 Кодексу, ототожнюється з поняттям «допомога», що вживається у пункті 7 частини першої статті 20 Закону;

— за наявності яких умов (підстав) поняття «вихідна допомога», що вживається у статті 44 Кодексу, ототожнюється з поняттям «пільга», що вживається у пункті 7 частини першої статті 20 та пункті 1 частини першої статті 21 Закону;

— за наявності яких умов (підстав) поняття «вихідна допомога», що вживається у статті 44 Кодексу, ототожнюється з поняттям «компенсація», що вживається у пункті 7 частини першої статті 20 Закону».

Згідно з пунктом 1 частини першої статті 40 Кодексу трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення строку його чинності можуть бути розірвані власником або уповноваженим ним органом у випадку змін в організації виробництва і праці, в тому числі ліквідації, реорганізації, банкрутства або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників.

Відповідно до статті 44 Кодексу при припиненні трудового договору з підстав, зазначених у пункті 6 статті 36 та пунктах 1, 2 і 6 статті 40 цього кодексу, працівникові виплачується вихідна допомога у розмірі не менше середнього місячного

заробітку; у разі призову або вступу на військову службу, направлення на альтернативну (невійськову) службу (пункт 3 статті 36) — у розмірі двох мінімальних заробітних плат; внаслідок порушення власником або уповноваженим ним органом законодавства про працю, колективного чи трудового договору (статті 38 і 39) — у розмірі, передбаченому колективним договором, але не менше тримісячного середнього заробітку; у разі припинення трудового договору з підстав, зазначених у пункті 5 частини першої статті 41, — у розмірі не менше ніж шестимісячний середній заробіток.

Як зазначено у пункті 7 частини першої статті 20 Закону, особам, віднесеним до категорії 1 (пункт 1 статті 14), надається переважне право залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці, в тому числі при ліквідації, реорганізації або перепрофілюванні підприємства, установи, організації, скороченні чисельності або штату працівників, а також на працевлаштування. У разі вивільнення працівників у зв'язку з ліквідацією, реорганізацією або перепрофілюванням підприємства, установи, організації, скороченням чисельності або штату працівників їм виплачується допомога в розмірі трикратної середньомісячної заробітної плати, а також зберігається за їх бажанням посадовий оклад, тарифна ставка (оклад) на новому місці роботи, але не більше одного року. Їм також гарантується працевлаштування з урахуванням їх побажань або можливість навчання нових професій (спеціальностей) із збереженням у встановленому порядку середньої заробітної плати за останнім місцем роботи за весь період перепідготовки, але не більше одного року.

Необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень Кодексу та Закону автор клопотання обґрунтовує наявністю неоднозначного, як він вважає, їх застосування судами України, що призвело до порушення його права на соціальний захист, встановленого статтею 46 Конституції України.

На підтвердження цього до конституційного звернення долучено копії постанови окружного адміністративного суду міста Києва від 24 листопада 2008 року та рішення Шевченківського районного суду міста Львова від 26 травня 2014 року.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Третьою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 30 червня 2015 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі, виходить з такого.

У Конституції України визначено вичерпний перелік питань, підвідомчих Конституційному Суду України, одним з яких є офіційне тлумачення Конституції України та законів України (стаття 150).

Аналіз конституційного звернення та долучених до нього матеріалів дає підстави вважати, що порушені автором клопотання питання стосовно визначення умов, за яких виплачується вихідна допомога, та тотожності понять, які містяться у Кодексі та Законі, пов'язані із практичним застосуванням положень пункту 1 частини першої статті 40, статті 44 Кодексу, пункту 7 частини першої статті 20, пункту 1 частини першої статті 21 Закону. Наведене вказує на те, що Галкін О. Ю. прагне отримати юридичну консультацію щодо застосування правових норм судами загальної юрисдикції у його справі, що не є офіційним тлумаченням.

За правовою позицією Конституційного Суду України надання консультацій чи роз'яснень з приводу правозастосування не належать до його повноважень (Ухвала від 31 березня 2010 року № 15-у/2010).

Отже, питання, порушені у конституційному зверненні, непідвідомчі Конституційному Суду України, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі відповідно до пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 45, 50 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Галкіна Олександра Юрійовича щодо офіційного тлумачення положень статті 44 Кодексу законів про працю України у системному зв'язку з положеннями пункту 7 частини першої статті 20, пункту 1 частини першої статті 21 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII з наступними змінами, пункту 1 частини першої статті 40 Кодексу законів про працю України на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом
у Другій світовій війні 1939–1945 років»

м. К и ї в
8 липня 2015 року
№ 29-у/2015

Справа № 2-29/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касміна Олександра Володимировича,
Мельника Миколи Івановича — доповідача,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років» від 9 квітня 2015 року № 315–VIII (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 25, ст. 191).

Заслухавши суддю-доповідача Мельника М. І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 50 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про увічнен-

ня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років» від 9 квітня 2015 року № 315–VIII (далі — Закон) у зв'язку з порушенням конституційної процедури його розгляду та ухвалення.

Народні депутати України стверджують, що під час розгляду та ухвалення Закону було порушено статті 96, 102, 114 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року № 1861–VI (далі — Регламент), які встановлюють законодавчу процедуру, та статті 6, 8, 19, 83, 88 Конституції України.

Автори клопотання зазначають, що при розгляді питання про включення проекту Закону до порядку денного другої сесії Верховної Ради України не було дотримано строків, встановлених у статті 96 Регламенту, а законопроект прийнято в цілому, незважаючи на ряд зауважень до нього, висловлених Головним науково-експертним управлінням Апарату Верховної Ради України, що не відповідає вимогам частини четвертої статті 102 Регламенту. У клопотанні також стверджується, що головуючий на пленарному засіданні Верховної Ради України поставив на голосування питання про прийняття проекту Закону одразу за основу і в цілому, чим, на думку народних депутатів України, порушено вимоги статей 102 та 114 Регламенту.

На підтвердження цього до конституційного подання додано витяги зі стенограм двадцять другого та двадцять п'ятого пленарних засідань Верховної Ради України відповідно від 7 та 9 квітня 2015 року; результати поіменного голосування народних депутатів України від 9 квітня 2015 року про розгляд за скороченою процедурою проекту Закону (№ 21) та про прийняття проекту Закону за основу та в цілому (№ 22); копію висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України щодо проекту Закону; копію рішення Комітету Верховної Ради України у справах ветеранів, учасників бойових дій, учасників антитерористичної операції та людей з інвалідністю від 8 квітня 2015 року. В конституційному поданні також наведено окремі положення Конституції України та Регламенту, правові позиції Конституційного Суду України, що містяться, зокрема, в його рішеннях від 7 липня 1998 року № 11-рп/98, від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004, від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010, від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010 та від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Третьою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 1 липня 2015 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі згідно з пунктами 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

2.1. Частиною першою статті 152 Конституції України передбачено, що закони та інші правові акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

Згідно із Законом України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні має зазначатися правове обґрунтування тверджень щодо неконститу-

ційності правового акта або його окремих положень (пункт 4 частини другої статті 39); предметом розгляду Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (частина перша статті 71). Отже, суб'єкт права на конституційне подання, стверджуючи про невідповідність оспорюваного акта (його окремих положень) Основному Закону України, повинен навести правові аргументи щодо такої невідповідності (Ухвала Конституційного Суду України від 2 жовтня 2014 року № 86-у/2014).

Аналіз конституційного подання дає підстави для висновку, що народні депутати України не навели правового обґрунтування тверджень щодо неконституційності Закону у зв'язку з порушенням встановленої Конституцією України процедури його розгляду та ухвалення, а лише виклали зміст статті 6, частини другої статті 8, частини другої статті 19, частини п'ятої статті 83, частини третьої статті 88 Конституції України, статей 96, 102, 114 Регламенту та окремих правових позицій Конституційного Суду України.

В ухвалах Конституційного Суду України від 27 грудня 2011 року № 66-у/2011, від 27 березня 2013 року № 10-у/2013 та від 21 травня 2015 року № 21-у/2015 зазначено, що наведення змісту положень законів, цитування деяких приписів Конституції України, правових позицій Конституційного Суду України не є правовим обґрунтуванням їх неконституційності у розумінні пункту 4 частини першої статті 39, частини першої статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Крім того, положення Конституції України, на які посилаються автори клопотання, не регламентують процедурних вимог щодо розгляду та ухвалення законопроектів, а лише передбачають загальні засади здійснення державної влади в Україні (стаття 6), визначення меж повноважень та способів діяльності органів державної влади (частина друга статті 19); визначають, що порядок роботи Верховної Ради України встановлюється Конституцією та Регламентом Верховної Ради України (частина п'ята статті 83); визначають, що Голова Верховної Ради України здійснює повноваження, передбачені Конституцією України, у порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України (частина третя статті 88); закріплюють найвищу юридичну силу Конституції України та передбачають, що закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8).

Посилання на зазначені положення Конституції України не можуть вважатися правовим обґрунтуванням твердження щодо порушення конституційної процедури розгляду та ухвалення Закону, оскільки безпосередньо не регулюють конституційну процедуру розгляду та ухвалення законів.

Таким чином, конституційне подання не містить правового обґрунтування тверджень щодо порушення конституційної процедури розгляду та ухвалення Закону, тому не відповідає вимогам пункту 4 частини другої статті 39, частини першої статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України». Отже, є підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповід-

ність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2.2. Відповідно до статті 150, частини першої статті 152 Конституції України неконституційним може бути визнаний лише той правовий акт Верховної Ради України, у процесі прийняття чи схвалення якого або набрання ним чинності було порушено процедурні вимоги, що встановлюються Конституцією України, а не іншими правовими актами, зокрема законом про Регламент Верховної Ради України (Рішення Конституційного Суду України від 12 липня 2000 року № 9-рп/2000, ухвали Конституційного Суду України від 25 січня 2001 року № 1-уп/2001, від 16 вересня 2014 року № 79-у/2014).

Проте у конституційному поданні та доданих до нього матеріалах немає відомостей про порушення встановленої Конституцією України процедури розгляду та ухвалення Закону, а лише стверджується про недотримання Верховною Радою України вимог статей 96, 102, 114 Регламенту, тобто фактично ставиться питання щодо перевірки законності процедури розгляду та ухвалення Закону. Однак, як зазначено в ухвалах Конституційного Суду України від 20 листопада 2003 року № 51-у/2003, від 14 червня 2011 року № 18-у/2011, це не належить до його повноважень.

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі в цій частині згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 39, 40, 45, 50, 71 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років» від 9 квітня 2015 року № 315–VIII на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом; непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням
Гончарова Павла Васильовича
щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої
статті 13 Закону України
«Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»

м. К и ї в
8 липня 2015 року
№ 30-у/2015

Справа № 2-27/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касміна Олександра Володимировича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича — доповідача,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням Гончарова Павла Васильовича щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 13 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 45, ст. 425) зі змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Шевчука С. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Гончаров П. В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частин другої, третьої (у конституційному

зверненні — абзаців четвертого, п'ятого пункту 27) статті 13 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII зі змінами (далі — Закон) в аспекті питань, «хто належить до кола членів сім'ї, які мають 100 % знижки плати за комунальні послуги», та чи поширюється дія вказаних норм на його повнолітню доньку та її трирічного сина.

Необхідність в офіційному тлумаченні названих положень Закону автор клопотання обґрунтовує неоднозначним, як він вважає, їх застосуванням судами України. На його думку, «не віднесення повнолітніх дітей до категорії 100 % пільговиків порушує їх як конституційні права, так і законні права, очікування та інтереси пільговика, адже інваліди зазнають великої моральної шкоди».

2. Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Третьою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 25 червня 2015 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі, виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Під неоднозначним застосуванням судами України положень Конституції чи законів України розуміється різне застосування одних і тих же положень за однакових юридично значимих обставин у судових рішеннях, які набули законної сили (Ухвала Конституційного Суду України від 22 листопада 2011 року № 58-у/2011).

Зі змісту судових рішень, копії яких долучено до конституційного звернення, вбачається, що постанова Артемівського міськрайонного суду Донецької області від 17 листопада 2009 року у справі, в якій Гончаров П. В. був стороною, скасована постановою апеляційного суду Донецької області від 23 серпня 2011 року. Крім того, рішення апеляційного суду Закарпатської області від 9 серпня 2007 року у справі, в якій він не був стороною, скасоване ухвалою колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 19 грудня 2007 року.

Конституційний Суд України в Ухвалі від 18 лютого 2015 року № 4-у/2015 зазначив, що скасовані судові рішення не є підтвердженням неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, тому їх не можна брати до уваги при вирішенні питання щодо наявності підстав для офіційного тлумачення положень Конституції України або законів України.

Аналіз долучених до конституційного звернення копій рішень судів загальної юрисдикції, які набрали законної сили, вказує на те, що у справі, в якій Гончаров П. В. був стороною, суди України безпосередньо не застосовували положення частин другої, третьої статті 13 Закону.

За правовою позицією Конституційного Суду України, якщо у судових рішеннях, які надані суб'єктом права на конституційне звернення, відповідні положення Конституції або законів України не застосовувалися, то вони не можуть бути розглянуті Конституційним Судом України як такі, що підтверджують неоднозначне

застосування цих положень судами України (ухвали від 26 жовтня 2011 року № 54-у/2011, від 24 листопада 2011 року № 59-у/2011).

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі за пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням Гончарова Павла Васильовича щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 13 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII зі змінами на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Закону України «Про правовий статус та вшанування
пам'яті борців за незалежність України у XX столітті»

м. К и ї в
21 липня 2015 року
№ 31-у/2015

Справа № 2-30/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касміна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича — доповідача,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» від 9 квітня 2015 року № 314–VIII (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 25, ст. 190).

Заслухавши суддю-доповідача Стецюка П. Б. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 50 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не

відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» від 9 квітня 2015 року № 314–VIII (далі — Закон) у зв'язку із порушенням конституційної процедури його розгляду та ухвалення.

На думку народних депутатів України, порушення конституційної процедури полягало в недотриманні Верховною Радою України норм Регламенту Верховної Ради України, в яких визначено такі процедурні питання: включення законопроекту до порядку денного, здійснення законопроектної роботи комітетами, допуску законопроекту до остаточного прийняття на пленарному засіданні Верховної Ради України.

У конституційному поданні також зазначено, що порушення процедури розгляду та ухвалення закону порушує встановлені Конституцією України принципи законності (частина друга статті 6, частина друга статті 19) та верховенства права (стаття 8), зокрема його невід'ємний елемент — принцип правової визначеності.

Автори клопотання посилаються на правові позиції Конституційного Суду України, викладені в рішеннях від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004, від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005, від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010, від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010, від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010, від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011, та вказують на невідповідність процедури розгляду та ухвалення Закону положенням статей 93, 96, частини четвертої статті 102 та частини другої статті 114 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року № 1861–VI (далі — Регламент), а також приписам статей 6, 8, 19, 83, 88 Конституції України.

На підтвердження своїх доводів народні депутати України долучили до конституційного подання витяги із стенограм пленарних засідань Верховної Ради України від 7 та 9 квітня 2015 року, результати поіменного голосування за проект Закону від 9 квітня 2015 року № 20 та копію картки до проекту Закону, роздрукованої з офіційного веб-сайту Верховної Ради України за станом на 3 червня 2015 року.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Другою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 8 липня 2015 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

У частині першій статті 152 Конституції України передбачено, що закони та інші правові акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності. Тобто предметом розгляду Конституційного Суду України може бути лише той правовий акт Верховної Ради України, у процесі прийняття чи схвалення якого або набрання ним чинності було порушено процедурні вимоги, встановлені безпосередньо Конституцією України, а не іншими правовими актами, зокрема Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» (Рішення Конституційного Суду України

від 12 липня 2000 року № 9-рп/2000, Ухвала Конституційного Суду України від 8 липня 2015 року № 29-у/2015).

Аргументація тверджень народних депутатів України про порушення вимог статей 6, 8, 19, 83, 88 Конституції України пов'язана не з конституційною процедурою розгляду та ухвалення Закону, а з порушенням законодавчих процедур, встановлених нормами Регламенту.

Проте до повноважень Конституційного Суду України не належить розгляд можливих порушень Регламенту та вирішення питань законності, зокрема законодавчого процесу (стаття 150 Конституції України, стаття 14 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 14, 39, 45, 50 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» від 9 квітня 2015 року № 314–VIII на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про припинення конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням
громадянки Сидоренко Олени Сергіївни
щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 155
Кодексу адміністративного судочинства України
у взаємозв'язку з положеннями частин першої, другої статті 55,
пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України
та положень статті 158, частини другої статті 171^2,
частини другої статті 185 цього кодексу

м. К и ї в
15 квітня 2015 року
№ 2-уп/2015

Справа № 1-1/2015

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касміна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича — доповідача,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянки Сидоренко Олени Сергіївни щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 155 Кодексу адміністративного судочинства України у взаємозв'язку з положеннями частин першої, другої статті 55, пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України та положень статті 158, частини другої статті 171^2, частини другої статті 185 цього кодексу.

Заслухавши суддю-доповідача Мельника М. І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянка Сидоренко О. С. звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини другої статті 155 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — Кодекс) у взаємозв'язку з положеннями частин першої, другої статті 55, пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України та положень статті 158, частини другої статті 171^2, частини другої статті 185 Кодексу в аспекті таких питань:

— чи є ухвала місцевого загального суду як адміністративного суду про залишення позовної заяви без розгляду у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності остаточним вирішенням справи по суті;

— чи є така ухвала остаточною та чи підлягає вона оскарженню в установленому законом порядку.

Відповідно до частини другої статті 155 Кодексу про залишення позовної заяви без розгляду суд постановляє ухвалу; ухвала суду про залишення позовної заяви без розгляду може бути оскаржена. У статті 158 Кодексу передбачено, що судове рішення, яким суд вирішує спір по суті, викладається у формі постанови; судове рішення, яким суд зупиняє чи закриває провадження у справі, залишає позовну заяву без розгляду або приймає рішення щодо інших процесуальних дій, клопотань, викладається у формі ухвали. У частині другій статті 171^2 Кодексу передбачалося, що рішення місцевого загального суду як адміністративного суду у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності є остаточним і оскарженню не підлягає. Відповідно до частини другої статті 185 Кодексу ухвали суду першої інстанції можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від постанови суду повністю або частково у випадках, встановлених Кодексом; заперечення на інші ухвали можуть бути викладені в апеляційній скарзі на постанову суду першої інстанції.

Необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень Кодексу Сидоренко О. С. обґрунтовує неоднозначним, на її думку, їх застосуванням при вирішенні питання щодо оскарження ухвал суду першої інстанції про залишення позовної заяви без розгляду в адміністративних справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності.

Як стверджує суб'єкт права на конституційне звернення, така неоднозначність призвела до порушення його права на доступ до правосуддя, закріпленого у частинах першій та другій статті 55 Конституції України, та унеможливила апеляційне та касаційне оскарження рішення суду, передбачене у пункті 8 частини третьої її статті 129.

2. Третя колегія суддів Конституційного Суду України Ухвалою від 23 грудня 2013 року відкрила конституційне провадження у цій справі.

3. У процесі розгляду справи Конституційний Суд України дійшов висновку, що конституційне провадження у цій справі підлягає припиненню з огляду на таке.

З аналізу конституційного звернення та доданих до нього матеріалів вбачається, що питання, порушені автором клопотання, фактично стосуються положень частини другої статті 171^2 Кодексу в аспекті того, чи можливе оскарження в апеляційному порядку ухвал місцевого загального суду як адміністративного суду про залишення позовної заяви без розгляду у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності.

Так, у частині другій статті 155, статті 158, частині другій статті 185 Кодексу не міститься положень щодо обмеження права на оскарження відповідних судових рішень. Крім того, у частині другій статті 155 Кодексу передбачено, що ухвала суду про залишення позовної заяви без розгляду може бути оскаржена, а у частині другій статті 185 Кодексу — що ухвали суду першої інстанції можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від постанови суду повністю або частково у випадках, встановлених Кодексом.

Конституційний Суд України 8 квітня 2015 року ухвалив Рішення № 3-рп/2015, у якому положення частини другої статті 171^2 Кодексу визнані такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними).

Відповідно до частини другої статті 152 Конституції України положення частини другої статті 171^2 Кодексу втратили чинність з дня ухвалення вказаного рішення.

Згідно зі статтею 150 Основного Закону України та за правовою позицією Конституційного Суду України, висловленою ним у Рішенні від 14 листопада 2001 року № 15-рп/2001, його юрисдикція поширюється на чинні нормативно-правові акти. Отже, Конституційний Суд України не має юридичних підстав для здійснення офіційного тлумачення положень частини другої статті 171^2 Кодексу.

У зв'язку із втратою чинності положеннями частини другої статті 171^2 Кодексу відпала необхідність в офіційному тлумаченні інших його положень та положень Конституції України, щодо офіційної інтерпретації яких звернувся автор клопотання.

Конституційний Суд України відповідно до пункту 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України припиняє конституційне провадження у справі, якщо в процесі пленарного засідання будуть виявлені підстави для відмови у відкритті конституційного провадження, передбачені статтею 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

З огляду на викладене Конституційний Суд України вважає, що конституційне провадження у цій справі підлягає припиненню згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

Враховуючи наведене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 42, 45, 51, 52, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Припинити конституційне провадження у справі за конституційним зверненням громадянки Сидоренко Олени Сергіївни щодо офіційного тлумачення

положень частини другої статті 155 Кодексу адміністративного судочинства України у взаємозв'язку з положеннями частин першої, другої статті 55, пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України та положень статті 158, частини другої статті 171^2, частини другої статті 185 цього кодексу на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

У № 4/2015 «Вісника Конституційного Суду України» було надруковано статтю професора В. Колісника «Відновлення дії Конституції України та зміна форми правління як засіб поновлення конституційного ладу», якою започатковано дискусію з приводу подій, що відбувалися у правовій системі України протягом 2010–2014 років.

Пропоновані у цьому номері дослідження О. Бориславської та С. Різника відображають альтернативний підхід до розуміння сутності та природи процесів, що мали місце в Україні у зазначений період.

Верховенство конституції чи верховенство права: деякі питання відновлення дії окремих положень Конституції України

О. Бориславська
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права
Львівського національного університету імені Івана Франка

Стаття присвячена аналізу правомірності відновлення дії окремих положень Конституції України у 2014 році на основі дослідження співвідношення принципів верховенства права та верховенства конституції. Зроблено висновок, що за умов еволюційного конституційного розвитку верховенство конституції є одним із засобів забезпечення верховенства права. Поряд із цим обґрунтовано пріоритет верховенства права у тих випадках, коли верховенство конституції захищає свавільну владу, передбачені конституцією засоби боротьби із державним свавіллям вичерпані і політична нація вдається до свого права на опір. В результаті зроблено висновок про правомірність відновлення дії Конституції України у 2014 році.

Ключові слова: *верховенство права, верховенство конституції, відновлення дії Конституції України, конституціоналізм.*

Питання легітимності конституції та правомірності внесення до неї змін. Відновлення у 2014 році дії окремих положень Конституції України, а *de facto* повернення до Конституції України в редакції 2004 року (зі змінами, внесеними у 2011 та 2013 роках) шляхом прийняття Верховною Радою України Закону України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» (далі — Закон № 742–VII), викликало хвилю дискусій, які продовжуються дотепер. Це цілком закономірно, адже фактична її зміна відбулася у спосіб, прямо не передбачений ні самою Конституцією, ні жодним іншим правовим актом. Поряд із цим чинний

Основний Закон легітимований українським суспільством[1], що для конституції є однією з ключових властивостей та водночас одним із важливих індикаторів правомірності процедур, що лежать в основі її ухвалення/зміни.

Зауважимо, що легітимність конституції та правомірність її ухвалення чи зміни — взаємопов'язані, однак не тотожні поняття. Легітимність є властивістю конституції, що передбачає її загальне визнання суспільством та охоплює два взаємопов'язаних елементи: змістовий і процедурний. Сутність першого полягає в тому, що текст конституції має відповідати праву (втілювати ідеї права: свободи, рівності, справедливості тощо), а також відображати волю народу (політичної нації), що є джерелом установчої влади. Проте легітимність Основного Закону забезпечується також дотриманням передбаченої ним же процедури зміни або такого порядку прийняття нової конституції, який гарантує реалізацію установчої влади народу (процедурний елемент). У кінцевому результаті поєднання змістового та процедурного елементів покликане забезпечити беззаперечне визнання конституції суспільством, на якому ґрунтується її авторитет та готовність суспільства до втілення у життя її засад та приписів.

Що ж стосується правомірності ухвалення чи зміни конституції, то вона характеризує сам процес з точки зору його відповідності праву (його ідеям). Правомірність ухвалення/зміни конституції є умовою її легітимності. В нормальних умовах функціонування конституційної держави, дотримання передбаченої конституцією процедури внесення до неї змін водночас є гарантією правомірності та легітимності основного закону. Однак в умовах значного відхилення від конституційних засад правління, боротьби з узурпацією влади, державним свавіллям, правомірність прийняття/зміни конституції не завжди можна «вписати» в рамки передбаченої самою конституцією процедури.

Проблема відновлення чинності окремих положень Конституції України, правомірності та легітимності Основного Закону розглядається під різними кутами, зокрема з позицій права народу на опір, постреволюційної легітимації, політичної доцільності тощо. На наш погляд, з конституційно-правової точки зору відповідь на це непросте питання криється у співвідношенні двох принципів, які мають важливе значення в доктрині і практиці конституціоналізму — верховенства права та верховенства конституції.

У теорії конституційного права України представлені різні думки щодо сутності згаданих принципів та їхнього співвідношення. Цим питанням присвячено низку праць українських вчених-конституціоналістів, зокрема Ю. Барабаша, С. Головатого, М. Козюбри, А. Крусян, М. Савчина, А. Селіванова, С. Серьогіна, П. Стецюка, В. Федоренка, С. Шевчука та інших. У конституційно-правовій теорії досліджуються, розглядаються, прогнозуються різні варіанти співвідношення цих засад. Проте конституційно-правова практика дає і свої відповіді на це надскладне питання.

Верховенство права та верховенство конституції: питання співвідношення крізь призму їхньої природи. Розумінню змісту та співвідношення принципів верховенства конституції і верховенства права допоможе аналіз їх похо-

[1] Політична більшість не ставить його під сумнів: на основі Конституції України після відновлення дії окремих положень у 2014 році було проведено президентські та парламентські вибори, явка виборців на яких становила понад 60 % та понад 52 % відповідно.

дження. Спільним для обох принципів є їх беззаперечний зв'язок із конституціоналізмом, щоправда, первинно вони були пов'язані із різними його моделями — англійською та американською.

Англійська модель поняття конституціоналізм та верховенство права ототожнює, розуміючи під ними «юридичне обмеження держави та повну протилежність свавільному правлінню»[1]. Англійська доктрина верховенства права, яка виходить із того, що право не обмежується законом, заснована на давніх традиціях обмеження влади монарха. Вони були об'єктивовані ще у Великій хартії вольностей 1215 року, а далі — у низці інших політико-правових документів, законах, конституційних звичаях, прецедентному праві. Невід'ємною складовою англійської доктрини верховенства права є природне право народу на опір свавільній (тиранічній) владі, що було передбачено одним із положень Хартії.

У його класичному розумінні, запропонованому англійським конституціоналістом А. Дайсі, верховенство права охоплює три складові. По-перше, воно заперечує свавілля влади, свавільні чи дискреційні повноваження щодо здійснення примусу через заборону покарання або притягнення до юридичної відповідальності особи, крім випадків порушення нею закону, і прийняття відповідного рішення судом. По-друге, верховенство права передбачає рівність усіх перед законом, відсутність будь-яких привілеїв чи імунітетів у державних посадовців; за дії, вчинені при виконанні службових обов'язків, вони мають притягуватися до відповідальності у загальному порядку у звичайних судах. По-третє, верховенство права є результатом усієї сукупності «судових рішень, що визначають права приватних осіб в окремих справах, які розглядали суди»[2].

У сучасному розумінні верховенство права в його англійському варіанті передбачає обмеження державної влади на користь свободи людини та її прав і ґрунтується на потужних інтерпретаційних та правотворчих повноваженнях судів, якими такі правомірні обмеження встановлюються. Тут відсутня писана конституція, а саме верховенство права існує, як влучно висловився Б. Таманага, «завдяки поширеній і незаперечній переконаності у верховенстві права, у непорушності певних фундаментальних обмежень, накладених правом на державну владу, а не через функціонування конкретних правових механізмів»[3].

Ідея «панування закону, а не людини» була перенесена з Англії до Америки, де вона втілилась у доктрині «формальної законності». Тому американська модель конституціоналізму може бути коротко охарактеризована концептом «верховенства та стабільності писаної конституції задля гарантування індивідуальної свободи». Саме у США вперше було запроваджено верховенство конституції як основного закону.

Проте згодом стало очевидно, що розуміння верховенства права виключно як панування писаного закону — досить небезпечне явище. Як зауважив Дж. Рац, «недемократична правова система, що ґрунтується на запереченні прав людини,

---

[1] *McIlwain Charles Howard.* Constitutionalism Ancient and Modern. — Ithaca, New York: Cornell University Press, 1940. — P. 21.

[2] *Dicey A. V.* Introduction to the Study of the Law of the Constitution — Indianapolis: Liberty Classics, 1982. — P. 102, 114.

[3] *Браян Таманага.* Верховенство права. Історія. Політика. Теорія / Браян Таманага ; пер. з англ. А. Іщенка. — К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. — С. 68–69.

на масовій бідності, расовій сегрегації, сексуальній нерівності і расових переслідуваннях, може, в принципі, узгоджуватися з вимогами верховенства права (*у формальному значенні. — О. Б.*) краще, ніж будь-яка із правових систем найосвіченіших західних демократій... це буде набагато гірша правова система, але вона перевершуватиме інші в одному: у своїй відповідності принципу верховенства права»[1].

Сучасній доктрині американського конституціоналізму притаманні принципи верховенства конституції та верховенства права у його матеріальному значенні. Під останнім, зокрема, розуміють «не верховенство закону, а доктрину щодо того, яким закон має бути, — набір стандартів, яким мають відповідати закони. Тільки те, що тиран свої свавільні накази називає "правом", не робить їх таким. Питання полягає в тому, чи такі правила є загальними, відомими і зрозумілими, а також чи вони є передбачуваними (розрахованими на застосування у майбутньому) і чи застосовуються на основі рівності»[2]. Сама конституція у такому разі тлумачиться виходячи з *ідей права* та крізь їхню призму.

Що ж стосується європейської моделі конституціоналізму, то їй притаманне існування писаної конституції, наділеної такими властивостями, як верховенство та стабільність, а також верховенство права, що представлене двома традиціями (власне верховенство права та правова держава). Виходячи з усталених тут правових традицій верховенство конституції тлумачать з урахуванням її природи, а особливо — при вирішенні конституційно-правових проблем, які виникають на практиці. Тут важливо з'ясувати не тільки формальні ознаки верховенства конституції, порядок її зміни, що, без сумніву, має надзвичайно важливе значення, а й природу первинності цього акта. Адже конституція має верховенство не апріорі, а у зв'язку з її установчою природою.

Сформульована Е.-Ж. Сійєсом в часи Великої Французької революції концепція установчої влади і сьогодні залишається актуальною та зберігає значний теоретичний і практичний потенціал. Згідно з нею вищим проявом суверенітету є установча влада, яка належить народу та є первинною стосовно всіх інших влад (законодавчої, виконавчої і судової). Саме тому органи державної влади зв'язані нормами конституції, яка має вищу юридичну силу завдяки своїй установчій природі. Цією природою пояснюється і така риса конституції, як підвищена стабільність: оскільки це акт установчої влади, то порядок внесення змін до нього значно складніший порівняно зі звичайним законодавчим процесом, а інколи вимагає безпосереднього волевиявлення народу як суб'єкта первинної влади.

Таким чином, метою прийняття конституції є реалізація влади народу, а також встановлення конституційних меж діяльності держави, її органів та посадових осіб, вихід за які неминуче призведе до зазіхання на сферу свободи людини, її основоположні права і трактуватиметься як державне свавілля. Тому верховенство конституції покликане гарантувати та забезпечувати ті принципи взаємовідносин людини, народу (суспільства) та держави, які встановлені у конституції.

---

[1] *Josef Raz.* The Rule of Law and its Virtue. — Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 1979. — P. 212–214.

[2] *James McClellan.* Liberty, Order, and Justice: An Introduction to the Constitutional Principles of American Government. (3rd ed.). — Indianapolis: Liberty Fund, 2000. — P. 347–354.

Що стосується верховенства права у його континентально-європейському розумінні, то тут присутні дві традиції, які відображені у формальних (обмеженість держави законом) та матеріальних (обмеженість держави не тільки законом) інтерпретаціях цього принципу. Спроба їхнього узагальнення та певної уніфікації зроблена Венеціанською Комісією Ради Європи. У її звіті сказано, що верховенство права є основоположною цінністю, яка охоплює сукупність таких формальних та матеріальних ознак, які передбачають консенсус верховенства права і правової держави: 1) законність (що включає прозорий, підзвітний і демократичний процес прийняття законів); 2) правова визначеність; 3) заборона свавілля; 4) доступ до правосуддя (яке здійснюється незалежними і неупередженими судами, у тому числі судовий перегляд адміністративних актів); 5) дотримання прав людини; 6) недискримінація і рівність перед законом[1].

Отже, права людини і заборона свавілля — важливі складові верховенства права поряд із законністю та іншими формальними та матеріальними складовими. А коли таке свавілля стає реальністю за чинної конституції, це свідчить не тільки про порушення державою так званого суспільного договору, тих принципів взаємовідносин людини, суспільства і держави, які були у ній відображені, а й верховенства права. При цьому верховенство конституції у поєднанні з її стабільністю ніби консервують такий стан.

Таким чином, верховенство конституції — це її властивість, що має на меті надати відображеним у ній нормам та принципам основоположного і стабільного характеру порівняно з іншими правовими актами. В умовах конституційної держави — держави, яка за допомогою конституційних засобів реально обмежена правами і свободами людини і громадянина, — верховенство Основного Закону сприяє стабільності функціонування такої конституційної системи, а через виконання обмежувальної функції стосовно держави — також і верховенству права. Водночас у випадках значного відхилення від конституційних засад правління, узурпації влади чи державного свавілля конституція не виконує цієї місії, утворений на її основі правопорядок суперечить праву, а тому народ може скористатися своїм природним правом на опір.

Право на опір. Право на опір гнобленню (право на повстання) — складова доктрини конституціоналізму, що супроводжує його протягом усієї історії існування. Політична теорія досліджує право на опір, починаючи з перших згадок про його існування в античні часи. Своєрідні тлумачення цього права притаманні різним суспільствам періоду Середньовіччя, а в епоху Просвітництва, коли це право вперше з'явилося у політико-правових документах, спостерігаємо піднесення його ролі. Проте загальне визнання права на опір міжнародним співтовариством відбулося у XX столітті, що відобразилося у його включенні до міжнародно-правових актів. Так, у преамбулі Загальної декларації прав людини 1948 року згадується про можливість «вдаватися як до останнього засобу до повстання проти тиранії і гноблення».

---

[1] European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). Report on the Rule of Law Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25–26 March 2011), CDL-AD(2011)003rev (article 41) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e

У сучасному трактуванні право народу на опір розглядається як природне право (складова верховенства права), конституційне право (закріплене у низці конституцій сучасних держав) та право народу, відображене в міжнародно-правових актах[1]. Його походження пов'язане із природним правом особи захищати себе від насильства будь-якими засобами. Чи не найяскравіше природний характер права на опір (повстання) розкритий у Декларації незалежності США 1776 року (право на повстання випливає з природних прав, а у випадку загрози необмеженого деспотизму — це обов'язок народу), а також у статті 33 французької Декларації прав людини і громадянина 1789 року[2] (право на опір — одне із природних прав людини).

Відповідно до доктрини конституціоналізму державна влада має бути зв'язана певними обмеженнями, що покликані гарантувати її правомірну діяльність згідно з конституційними принципами. Та у разі, якщо передбачені конституцією обмеження не спрацьовують, залишається крайній захід — народ як суверен, як джерело влади може вдатися до опору, повстання з метою відновлення конституційного правопорядку. Такі дії повинні бути пропорційними. Власне цим опір (повстання), за твердженням німецького філософа права А. Кауфмана, відрізняється від революції, яка завжди спрямована на повну заміну конституційного ладу новим[3].

Право народу на опір є крайнім заходом, а тому вважається застосованим легітимно лише у виняткових випадках. Підставами для його реалізації є ситуації так званого значного правового відчуження, коли закон чи практика його застосування кардинально і систематично відрізняються від волі більшості суспільства[4]. Право народу на опір слід відрізняти від різноманітних державних переворотів, під час яких активні дії (власне опір) вчиняють особи, що самі є частиною державного механізму[5].

Критерії правомірності та допустимості реалізації права на опір випливають із його ознак, які на основі аналізу емпіричного матеріалу виокремили у своєму дослідженні професори Чиказького університету. До них віднесено такі: по-перше, метою реалізації права на опір є перебудова існуючого режиму чи відновлення конституційного правопорядку; по-друге, передумовою реалізації права на опір є високий поріг зловживань влади, який вчені назвали неприйнятним і який фактично унеможливлює застосування інших законних засобів боротьби; по-третє, при

[1] *Погребняк С. П.* Сопротивление угнетению. Восстание. Революция (теоретико-правовой анализ в свете доктрины прав человека) / С. П. Погребняк, Е. А. Уварова // Право і громадянське суспільство. — 2013. — № 2. — С. 4–61.

[2] Там само. — С. 24–25.

[3] *Arthur Kaufmann.* Small Scale Right to Resist // 21 NEW ENG. L. REV. 571, 574 (1985–86).

[4] *Tom Ginsburg, Daniel Lansberg-Rodriguez, Mila Versteeg.* When to Overthrow Your Government: the Right to Resist in the World's Constitutions // The Law School the University of Chicago, Public Law and Legal Theory Working Paper No. 406, November 2012. — P. 1191–1192.

[5] *Погребняк С. П.* Сопротивление угнетению. Восстание. Революция (теоретико-правовой анализ в свете доктрины прав человека) / С. П. Погребняк, Е. А. Уварова // Право і громадянське суспільство. — 2013. — № 2. — С. 4–61.

реалізації права на опір має бути сформульована альтернативна програма розвитку суспільства (цим опір відрізняється від протестів)[1].

Проаналізуємо події, що передували прийняттю 21 лютого 2014 року Закону № 742–VII про відновлення дії окремих положень Конституції України, з погляду згаданих підстав та ознак реалізації права народу на опір. Відмова глави держави від підписання Угоди про асоціацію з ЄС (при законодавчо закріпленому зовнішньополітичному курсі на євроінтеграцію) стала причиною мирного протесту українських громадян, який, однак, ще не може розглядатися як опір чи повстання. Проте подальші події, зокрема силові дії правоохоронних органів щодо мирних протестувальників (із явним порушенням не тільки принципів права, людської гідності, а й норм чинних законів), а також ухвалення 16 січня 2014 року пакету антиправових законів, що суттєво обмежували конституційні права людини і громадянина, є ознаками «значного правового відчуження», що виникло внаслідок формування системи правління з надмірною концентрацією влади в руках глави держави. А таке, як зазначалося вище, є підставою для реалізації права на опір як крайнього заходу.

Мета, яку ставили перед собою протестувальники, полягала не тільки у відставці президента й уряду, а й у формуванні нової системи публічної влади, яка мала бути убезпеченою від узурпації та позбавленою корупції. Такі дещо ідеалізовані цілі, тим не менше, були сформульовані у вигляді кількох вимог до влади, у тому числі — відновлення конституційного правопорядку, передбаченого Конституцією України в редакції 2004 року. Застосуванню насильства з боку протестуючих передували силові дії з боку правоохоронних органів, крім того, загальна ситуація у державі до Революції Гідності характеризувалася неодноразовими грубими прикладами свавільних дій правоохоронців щодо громадян, тотальною недовірою до них з боку суспільства, зневірою у судовій владі і системі державної влади загалом. Усе це свідчить про досягнення того «високого порогу зловживань» влади, який є неприйнятним, а тому є передумовою реалізації народом права на опір. І нарешті, протестувальники пропонували «альтернативну програму розвитку суспільсва», яка полягала у побудові демократичної держави із захищеними правами та свободами людини і громадянина, поверненні до євроінтеграційного курсу із впровадженням європейських стандартів суспільного та державного розвитку.

Таким чином, викладене дає підстави кваліфікувати події 21 листопада 2013 року — лютого 2014 року (Революція Гідності) з урахуванням їхніх причин, передумов, змісту і спрямованості як реалізацію Українським народом права на опір свавільній владі.

Вирішення питання про співвідношення верховенства права і верховенства Конституції в сучасній Україні. У науці конституційного права України верховенство конституції, зазвичай, розглядається як елемент верховенства права. На думку С. Головатого, принцип ієрархії юридичних норм, зміст якого полягає в тому, що Конституція України наділена найвищою юридичною силою, є

[1] *Tom Ginsburg, Daniel Lansberg-Rodriguez, Mila Versteeg.* When to Overthrow Your Government: the Right to Resist in the World's Constitutions // The Law School the University of Chicago, Public Law and Legal Theory Working Paper no. 406, November 2012. — P. 1191–1195.

елементом інтегрального принципу верховенства права[1]. Професор М. Козюбра вважає, що протиставляти верховенство права та верховенство конституції було б помилкою. На його погляд, верховенство конституції є однією з вирішальних складових верховенства права, оскільки:

Конституція України зорієнтована на невід'ємні, невідчужувані права людини як правове першоджерело;

Конституція України є правовою за змістом, оскільки закріплений у розділі II Конституції каталог прав і свобод людини відповідає сучасним міжнародним стандартам;

діяльність держави в цілому та її органів, включаючи законодавчий, повинна мати правовий характер, оскільки у частині другій статті 3 Конституції України передбачено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а їх утвердження і забезпечення є головним обов'язком держави;

у частині третій статті 22 Конституції України встановлена пряма заборона антиправового закону: «При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод»;

правова спрямованість Конституції України виявляється також у тому, що вона містить спеціальну заборону правопорушуючого закону навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану (частина друга статті 64);

Конституція України передбачає механізми, які унеможливлюють зниження її правового рівня (стаття 157 встановлює, що Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина);

стаття 159 передбачає, що законопроект про внесення змін до Конституції розглядається Верховною Радою України лише за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статті 157)[2].

Ці аргументи не залишають сумнівів у тому, що за умов еволюційного конституційного розвитку, коли втілені в тексті конституції принципи права (або хоча б їхня більшість) реалізуються на практиці, в результаті чого фактичний конституційний лад відповідає його задекларованим у конституції головним параметрам та є правовим. Така риса Основного Закону, як юридичне верховенство, сприяє реалізації верховенства права та є його елементом. Водночас практика показує, що іноді при реалізації конституції закладені в ній ідеї деформуються, призводячи до протилежного ефекту: замість демократії отримуємо авторитарний режим, замість конституційної держави із захищеними правами та свободами людини — державне свавілля тощо. Чи не складається у таких випадках ситуація, що верховенство конституції захищає не первинні ідеї права, не ті принципи взаємовідносин людини, суспільства і держави, що були у ній закладені, а той режим, який фактично склався в результаті мутацій при її реалізації? Як видається, у таких випадках доводиться робити вибір між верховенством конституції та верховен-

---

[1] *Головатий С.* Тріада європейських цінностей — верховенство права, демократія, права людини — як основа українського конституційного ладу / С. П. Головатий // Право України. — 2011. — № 5. — С. 159–174.

[2] *Козюбра М. І.* Верховенство права і Україна / М. І. Козюбра // Право України. — 2012. — № 1–2. — С. 30–63.

ством права. Адже «мета верховенства права — це не просто формальне забезпечення порядку, передбаченого законами та іншими нормативними актами, встановленими державою, а утвердження такого правопорядку, який обмежує абсолютизм державної, передусім виконавчої, влади, ставить її під контроль суспільства, створюючи для цього відповідні правові механізми»[1].

Саме така ситуація, на наш погляд, склалася в результаті Революції Гідності 2013–2014 років. Важко не погодитись із професором В. Колісником, що «протягом усього періоду української незалежності (й особливо після ухвалення нової Конституції) українські посадовці (у тому числі глави держави, парламентарі й урядовці) неодноразово ухвалювали рішення та здійснювали юридично значущі дії, порушуючи при цьому конституційні вимоги та виходячи за межі власних повноважень. Але якщо спочатку такі випадки були епізодичними та здебільшого незначними, то згодом, починаючи з 2010 року, нехтування конституційними приписами з боку окремих державновладних інституцій набуло системного, масового та всеосяжного характеру»[2]. Автор також констатує факт «концентрації надмірних повноважень тодішнім главою держави та його адміністрацією й побудови «жорсткої державновладної вертикалі» в Україні (у тому числі й запровадження системи неофіційних регіональних «представників-наглядачів»)», «панування кримінально-олігархічного авторитарного політичного режиму»[3].

Таким чином, у згаданих умовах конституція, у сукупності з її стабільністю та передбаченими процедурами внесення до неї змін тільки «консервувала» такий режим, не даючи можливості еволюційним шляхом забезпечити розвиток України як конституційної держави. Відтак, виникло питання пріоритету: верховенство Конституції України і її норми щодо процедури внесення змін до неї чи верховенство права і впровадження результатів права народу на опір свавільній владі? Цей приклад демонструє, що в подібних екстраординарних випадках, ситуаціях нееволюційного конституційного розвитку принципи верховенства конституції та верховенства права мирно співіснувати не можуть.

Професор В. Колісник стосовно розглядуваної ситуації зазначив, що «…так зване відновлення дії Конституції України зі змінами 2004, 2011 та 2013 років відбулося в лютому 2014 року у дуже сумнівний спосіб (оскільки при цьому не було дотримано порядку внесення конституційних змін, передбаченого розділом XIII Конституції України)», крім того «Основний Закон України не передбачає таких повноважень парламенту та ще й шляхом одноразового голосування»[4]. Дійсно, з погляду верховенства конституції такі дії парламенту виходять за її межі, проте водночас виникає запитання: чи можливо у ситуації боротьби зі свавіллям, узурпацією влади забезпечити еволюційний конституційний розвиток із дотриманням процедур, передбачених писаним правом (у тому числі конституцією)? На наш погляд, конституція та передбачені нею процедури є лише одним із елементів

---

[1] *Козюбра М. І.* Верховенство права і Україна / М. І. Козюбра // Право України. — 2012. — № 1–2. — С. 30–63.

[2] *Колісник В.* Відновлення дії Конституції України та зміна форми правління як засіб поновлення конституційного ладу / В. Колісник // Вісник Конституційного Суду України. — 2015. — № 4. — С. 105.

[3] Там само.

[4] Там само. — С. 104.

конституційної системи правління, метою якої є гарантування прав та свобод людини і громадянина, у тому числі — на справедливу та демократичну владу. Якщо ж державна влада, її орган чи посадова особа ігнорують конституційні обмеження, що призводить до обґрунтованої реалізації права народу на опір свавільній владі, у таких випадках пріоритет матиме верховенство права.

Таким чином, відновлення дії окремих положень Конституції України можна розцінювати як дію верховенства права (всупереч верховенству конституції), яка виходячи з доктрини конституціоналізму є можливою як результат боротьби з узурпацією, опору політичної нації свавільній владі та може застосовуватися до відновлення конституційної системи правління, заснованій на волі політичної більшості (народу). Проте слід наголосити, що подібні дії, спрямовані на відновлення конституційного правопорядку, перебудову політичного режиму, не можуть бути багаторазовими та постійними. Крім того, вони завжди пов'язані з підривом авторитету та легітимності конституції, а тому потребують серйозної подальшої роботи щодо їх відновлення. Найкращим варіантом видається прийняття нової конституції спеціально створеним для цього установчим органом (конституантою) з наступним схваленням на конституційному референдумі.

Бориславская Е. Верховенство конституции или верховенство права: некоторые вопросы возобновления действия отдельных положений Конституции Украины. *Статья посвящена анализу правомерности возобновления действия отдельных положений Конституции Украины в 2014 году на основе соотношения принципов верховенства права и верховенства конституции. Сделан вывод, что в условиях эволюционного конституционного развития верховенство конституции является одним из средств обеспечения верховенства права. Наряду с этим обоснован приоритет верховенства права в тех случаях, когда верховенство конституции защищает произвольную власть, предусмотренные конституцией средства борьбы с государственным произволом исчерпаны и политическая нация прибегает к своему праву на сопротивление. В результате сделан вывод о правомерности возобновления действия Конституции Украины в 2014 году.*

Ключевые слова: *верховенство права, верховенство конституции, возобновление действия Конституции Украины, конституционализм.*

Boryslavska O. Supremacy of the Constitution or Rule of Law: Some Issues of the Restoration of Certain Provisions of the Constitution of Ukraine. *The article analyzes the legality of the recovery of certain provisions of the Constitution of Ukraine in 2014 on the basis of the ratio of the rule of law and supremacy of the constitution. It is concluded that under the conditions of constitutional evolution supremacy of the Constitution is one of ensuring the rule of law means. At the same time, priority of rule of law is proved when the constitution protects the rule of arbitrary power, constitutional means of struggle against state tyranny are exhausted and political nation resorts to its right of resistance. As a result, the conclusion of the legality of the restoration of the Constitution of Ukraine in 2014 is made.*

Key words: *rule of law, supremacy of the constitution, restoration of the Constitution of Ukraine, constitutionalism.*

Про нез'ясоване питання конституційності актів парламенту, прийнятих в умовах Революції Гідності

С. Різник
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права
Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті міститься аналіз актуальної, але не з'ясованої на теоретичному рівні проблеми конституційності актів Верховної Ради України, прийнятих у період з 21 по 24 лютого 2014 року, які, зокрема, зумовили чергове відновлення попередньої редакції Конституції України. Аналізуються різні підходи до розуміння правової природи цих актів з погляду юридичного позитивізму і природного права. Послідовно обґрунтовується конституційність зазначених актів парламенту як результату реалізації Українським народом загальновизнаного в демократичному світі права на повстання.

Ключові слова: *революція, право на опір, повстання, Конституція України, відновлення дії Конституції України, Конституційний Суд України, Верховна Рада України.*

21–24 лютого 2014 року, в кульмінаційний момент революційних подій, Верховна Рада України ухвалила низку складних, але необхідних політико-правових рішень, що, в умовах загальнонаціонального суспільного потрясіння, видавалося безальтернативним варіантом поведінки єдиного на той час легітимного органу вищої державної влади.

Перше з таких рішень прийнято в формі Закону України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України», який втілив одну з найвиразніших вимог Майдану про повернення до парламентсько-президентської форми правління. Законом постановлено відновити дію окремих положень Конституції України зі змінами, внесеними законами від 8 грудня 2004 року (а також від 1 лютого 2011 року та від 19 вересня 2013 року)[1]. Прийняття цього законодавчого акта означало також і фактичне скасування резонансного Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222–IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010, котре попередній глава держави використав як юридичну підставу для отримання та подальшого накопичення надмірних владних повноважень.

Оскільки Конституція України безпосередньо не наділяє парламент такою компетенцією, зазначені рішення очікувано викликали критику як ідейних апологетів юридичного позитивізму, так і політично зацікавлених представників

[1] Про відновлення дії окремих положень Конституції України : Закон України від 21 лютого 2014 року № 742–VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 11. — С. 730.

попередньої влади. Але тоді, в розпал суспільного збурення, ця критика виглядала досить кволо, не була почута, а тому не мала шансів спрямувати процес демонтажу авторитарного режиму в русло конституційно визначеної процедури.

Уже наступного дня, 22 лютого 2014 року, Верховна Рада України прийняла Постанову «Про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 року № 2222–IV, від 1 лютого 2011 року № 2952–VI, від 19 вересня 2013 року № 586–VII». З огляду на наслідки, спричинені згаданим вище формально правильним, але сутнісно помилковим рішенням Конституційного Суду України, в документі, зокрема, йшлося про те, що: оскільки Конституція України є актом установчої влади Українського народу, то лише в парламенту є виключні повноваження вносити зміни до Конституції України; такі установчі повноваження Верховної Ради України беззаперечно унеможливлюють здійснення іншими органами державної влади чи їх посадовими особами будь-яких дій стосовно зміни конституційних норм; парламент є єдиним уповноваженим органом на відновлення легітимності конституційного правопорядку в Україні тощо[1].

Згодом Верховна Рада України прийняла й інші пов'язані акти, зокрема, постанови: «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України» від 22 лютого 2014 року, «Про покладення на Голову Верховної Ради України виконання обов'язків Президента України згідно із статтею 112 Конституції України» від 23 лютого 2014 року, «Про реагування на факти порушення суддями Конституційного Суду України присяги судді» від 24 лютого 2014 року.

Здавалося б, що після низки незворотних подій, які відтоді відбулися в політичному житті країни, повертатися до аналізу чистоти конституційної процедури відновлення нині чинної Конституції України сьогодні немає потреби: попередня влада усунута, Президент і парламент переобрані, Україна у збройній боротьбі проти агресора відстояла свою незалежність та, хоча й не без труднощів, впевнено продовжує свій шлях у напрямі європейської інтеграції. Але, на нашу думку, питання правової природи названих актів усе ж таки залишилося невирішеним, тому періодично і виникає на порядку денному сучасної юридичної науки та практики. До сьогодні навіть ті, хто визнає політичну доцільність відновлення Конституції України в попередній редакції, вважають доречними сумніви щодо правової обґрунтованості цього юридичного факту та конституційності актів, які його супроводжували.

У цій статті ми не зупинятимемося на детальному аналізі всіх публікацій чи тез виступів, які заперечують конституційність рішень парламенту, прийнятих у лютому 2014 року, а окремо закцентуємо лише на одній із останніх статей на цю тему, опублікованій у «Віснику Конституційного Суду України», яка, по суті, містить концентрований, зведений виклад усіх основних аргументів на користь такої

[1] Про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 року № 2222–IV, від 1 лютого 2011 року № 2952–VI, від 19 вересня 2013 року № 586–VII : Постанова Верховної Ради України від 22 лютого 2014 року № 750–VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 11. — Ст. 151.

позиції. Йдеться про цікаву та гостру публікацію авторитетного науковця, професора В. Колісника під назвою «Відновлення дії Конституції України та зміна форми правління як засіб поновлення конституційного ладу», що, однак, містить деякі висновки, з якими важко погодитися.

У тексті статті, зокрема, зазначено, що «неможливо з упевненістю стверджувати, яка ж саме редакція Основного Закону України є на сьогодні чинною, адже так зване відновлення дії Конституції України зі змінами 2004, 2011 та 2013 років відбулося в лютому 2014 року у дуже сумнівний спосіб (оскільки при цьому не було дотримано порядку внесення конституційних змін, передбаченого розділом XIII Конституції України)»[1].

Далі професор В. Колісник обґрунтовує цю сумнівність «відновлення дії Конституції» тим, що Основний Закон України не передбачає таких повноважень парламенту та ще й шляхом одноразового голосування. Спроба поновити конституційний лад у позаконституційний спосіб, тобто з порушенням порядку внесення конституційних змін та з виходом за межі парламентських повноважень, не може бути виправдана чи обґрунтована (у тому числі ні «політичною» доцільністю, ні «складною» ситуацією, ні посиланням на «добрі» чи «шляхетні» наміри)[2].

Крім того, автор вважає, що концентрація надмірних повноважень тодішнім главою держави та його адміністрацією й побудова «жорсткої державно-владної вертикалі» в Україні (у тому числі й запровадження системи неофіційних регіональних «представників-наглядачів») відбулася в 2010 році не через повернення до початкового конституційного тексту, а передусім тому, що колишній президент та його оточення взагалі не помічали ні парламентсько-президентської, ні президентсько-парламентської Конституції України та дедалі частіше діяли на власний розсуд. Отже, на думку науковця, з легкої руки деяких політологів і журналістів українське суспільство ввели в оману та повели манівцями численних міфологем, однією з яких є політичний міф про так звані диктаторські повноваження, начебто отримані попереднім главою держави завдяки відомому Рішенню Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року[3].

З урахуванням наведеної та аналогічних думок, які є непоодинокими у професійному та політичному середовищі, одним із найбільш актуальних і термінових завдань сучасної науки конституційного права є остаточне вирішення питання конституційності (правового характеру, справедливості, легітимності) перелічених вище актів парламенту, дискусійність якого видається неприйнятною з огляду на особливості сучасного етапу національного державотворення, гостроту як внутрішніх, так і зовнішніх викликів конституційному ладу України, її національній безпеці. У конституційному праві є достатньо інших науково-практичних проблем, плюралізм думок щодо яких тільки збагатить вітчизняну науку, але відсутність згоди з цього приводу на доктринальному рівні призводитиме до серйозних практичних наслідків, може використовуватися в імовірних політичних маніпуляціях у майбутньому, що негативно відобразиться на перспективах якнайшвидшого від-

[1] *Колісник В. П.* Відновлення дії Конституції України та зміна форми правління як засіб поновлення конституційного ладу / В. П. Колісник // Вісник Конституційного Суду України. — 2015. — № 4. — С. 104.

[2] Там само. — С. 105.

[3] Там само. — С. 106.

новлення стабільного правового порядку та необхідного режиму конституційної законності в Україні.

Насамперед слід зауважити, що применшення значення і впливу зміни форми правління України у 2010 році на подальшу політичну ситуацію в державі видається недоречним. Погоджуючись із тим, що зводити масштабні проблеми вітчизняного державотворення виключно до цієї події не можна, мусимо звернути увагу на необхідності уникнення іншої крайності — заперечення шкідливого впливу цього факту на тогочасний стан національної демократії. Очевидно, що такий «проект» був не єдиним кроком попередньої політичної верхівки у продуманому, поступальному та тривалому процесі узурпації влади, але якщо і не став визначальним фактором, то відіграв не останню роль в усуненні народу від управління державними справами, сприяв неконституційному утвердженню авторитарного правління. Тому вибір і вимога Майдану про повернення до попередньої редакції Конституції України як один із методів відновлення суспільно-державної справедливості є справою і правом народу, закономірним, усвідомленим та зрілим колективним рішенням, доконаним фактом, ретроспективна оцінка якого уже не має сенсу.

З цього приводу прийнятнішим видається підхід А. Селіванова, який одразу після революційних подій, в березні 2014 року, звернув увагу на особливу гостроту, якої набувають питання змісту народовладдя як основи конституційного ладу, його впливу на політичну модернізацію країни. На його думку, суспільство вже не влаштовують закони, якими фактично «консервуються» політичні права громадян, допускається тотальне свавілля державних органів. Коли право пристосовувалося до умов, які формував уряд, а юристи як потужний корпус позитивістів обслуговували публічну владу та її керманичів, то це, вочевидь, віддзеркалювало нехтування суспільними проблемами, а врешті і долею всього народу. Саме таким чином «президентська вертикаль», відтворюючи свавілля в законах, посягала на основи суспільного і державного життя, привласнювала не тільки народні багатства (землю, надра, власність), а й право розпоряджатися долею народу, ігноруючи його волю, соціальні проблеми, традиції. Узурпація державної влади і війна проти власного народу призвели до закономірного падіння режиму в Україні зразка 2013 року[1].

Тому для виваженого аналізу порушених питань конституційно-правової проблематики необхідно застосовувати більш широкий, системний підхід. При цьому слід погодитися, що за загальним імперативним правилом зміна Основного Закону держави має відбуватися у порядку та у спосіб, суворо передбачені самою Конституцією України (розділ XIII). Більше того, з метою уникнення у майбутньому надто довільного оперування такими методами, як «відновлення Конституції» чи «повернення до її попередньої редакції», це правило має безумовно стосуватися і тих випадків, коли є об'єктивні претензії до змісту чи порядку прийняття попередніх конституційних змін.

Але натомість важливо усвідомити і визнати, що це фундаментальне правило має один виняток. Йдеться про революцію — неоднозначну, непередбачувану,

[1] *Селіванов А. О.* Право народу управляти своєю країною / А. О. Селіванов // Вісник Конституційного Суду України. — 2014. — № 3. — С. 80.

ризиковану подію національного масштабу, коли народ, вичерпавши усі інструменти процедурної демократії, реалізуючи своє природне право на опір і повстання, силою повертає собі узурповану владу, перезасновує державу на нових началах, заново приймаючи найвищий акт власної установчої влади — конституцію, не обмежуючи себе формальними процедурами, що перестали виконувати роль правових запобіжників, а навпаки, перетворилися на інструмент захисту узурпатора, охорони авторитарного режиму.

Тому, нарешті, слід дійти згоди, що в лютому 2014 року Верховна Рада України не була виключно законодавчим органом держави, а під справедливим тиском Революції Гідності, за межами писаної процедури, виконувала унікальну місію органу установчої влади Українського народу, змінивши Конституцію України в його інтересах, наблизивши тим самим успіх народного повстання. Ні часу, ні політичного ресурсу започатковувати громіздкий процес внесення змін до Конституції України, з ретельним дотриманням усіх його строків та етапів, на той час не було. Взагалі невідомо, як би розвивалася новітня українська історія, якби члени парламенту у стані найгострішої суспільної напруги, після сотень людських жертв та перед загрозою ще більшого нагнітання ситуації поставили ключове завдання порятунку народу і країни нижче за мету дотримання процедури будь-якою ціною.

Отже, не повинен викликати заперечень висновок про те, що реалізація права на опір і повстання являє собою вимушений тимчасовий вихід із традиційного правового поля, зумовлений надзвичайними обставинами і необхідністю збереження самого сенсу правового простору. В такому випадку має місце ситуація конституційного форс-мажору, що зупинила дію звичних правових процедур, розрахованих на функціонування в нормальних умовах. Будь-яка правова технологія (тиранічної чи демократичної версії) допомогти в цій ситуації не може[1].

Крім того, демократичність, легітимність, а отже, і конституційність (у широкому розумінні цього поняття) змін до Конституції України та інших згаданих актів парламенту підтверджується тим фактом, що вони були беззаперечно підтримані Українським народом, їх прийняття не викликало нового поштовху народного незадоволення, а навпаки, сприяло початку поступового повернення до нормального суспільного життя. Не викликає сумніву, що після всіх людських жертв, на піку революційного зриву, прийняття парламентом хоча б одного рішення, яке суперечило б волі народу, не було б спокійно сприйняте суспільством та призвело б до чергової ескалації напруги.

Аналіз конституційності розглядуваних актів парламенту потрібно здійснювати через призму самої квінтесенції ідеї конституціоналізму, її мети, яка полягає в обмеженні державної влади в інтересах народу та людини. Конституція у цій правовій доктрині не є «цінністю в собі», а тільки засобом утвердження і забезпечення демократичного обмеженого державного правління, хоча й фундаментальним і визначальним. І в тому випадку, коли Основний Закон держави як писаний документ, всупереч своїй природі та місії, із засобу утвердження конституціоналізму перетворюється на інструмент узурпації влади, у гідної нації немає іншої, крім

[1] *Погребняк С. П.* Сопротивление угнетению. Восстание. Революция (теоретико-правовой анализ в свете доктрины прав человека) / С. П. Погребняк, Е. А. Уварова // Право і громадянське суспільство. — 2013. — № 2. — С. 39.

повстання, альтернативи. Тим більше, що це право не є продуктом виключно абстрактних філософських роздумів, а закріплене на глобальному міжнародному рівні.

Так, Загальна декларація прав людини виходить з таких положень: визнання гідності, властивої всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру; зневажання і нехтування правами людини вже призвели до варварських актів, які обурюють сумління людства; створення такого світу, в якому люди матимуть свободу слова й переконань і будуть вільні від страху й нестатків, проголошено високим прагненням людей; права людини повинні охоронятися силою закону з метою забезпечення умов, за яких людина не буде змушена вдаватися до повстання проти тиранії і гноблення як до останнього засобу [1].

Власне, Революція Гідності стала найяскравішим виявом народного повстання в новітній історії людства, адже ґрунтувалася не лише на хвилевих потребах та емоційній волі народу, а й на нормах міжнародного права, філософських концепціях про права і свободи людини, здобутках універсальної ідеології конституціоналізму. Таким чином, право на повстання, ефективно реалізоване українцями, стало невід'ємним елементом системи реального, а не тільки декларованого, вітчизняного народовладдя, покладеного в основу самої ідеї обмеженого правління, сформульованої та розвинутої класиками конституціоналізму: Дж. Локком, Ж.-Ж. Руссо, Т. Пейном, Дж. Медісоном, Т. Джефферсоном та іншими.

У цьому плані Український народ продовжив непросту, але в деяких випадках неминучу традицію провідних націй світу виборювати справедливі привілеї без огляду на загрози та ризики, взяв за приклад західні конституційні підходи до розуміння основоположних засад організації держави і суспільства. Саме тому настільки зрозумілими для кожного активного, освіченого громадянина України є такі слова з тексту Декларації незалежності США 1776 року: «Ми вважаємо за самоочевидні істини, що всіх людей створено рівними; що Творець обдарував їх певними невідчужуваними правами, до яких належать життя, свобода і прагнення до щастя; що уряди встановлюються між людьми для того, щоб забезпечувати ці права, а справедлива влада урядів походить зі згоди тих, ким вони урядують; що в кожному випадку, коли якась форма урядування стає згубною для такої мети, народ має право змінити або скасувати її і встановити новий уряд, спираючись на такі принципи та організовуючи його владу в такий спосіб, які народові видаються найдоцільнішими для осягнення його безпеки і щастя. Розважність, звичайно, підказує не змінювати здавна встановлені уряди з дрібних і минущих причин, та й усякий досвід свідчить, що люди воліють радше терпіти, поки лихо мине, ніж вносити покращення скасуванням форм, до яких звикли. Проте коли низка правопорушень і зловживань владою, незмінно з однією й тією самою метою, виявляє намір підпорядкувати народ абсолютному деспотизму, тоді народ має право і навіть обов'язок скинути такий уряд і поставити нових сторожів свого майбутнього»[2].

---

[1] Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015

[2] Декларація незалежності США // Тіндалл Дж. Б. Історія Америки : історична література / Дж. Б. Тіндалл, Д. Е. Шай ; пер. з англ.: Л. Притула, Г. Сташків, О. Щур. — 6-те вид. — Л. : Літопис, 2010. — С. 840–843.

Декларація прав людини і громадянина, прийнята під час Великої французької революції 1789 року, також закріпила положення про те, що метою кожного політичного об'єднання є збереження природних і невід'ємних прав людини, якими є свобода, власність, безпека й опір гнобленню[1]. Ці принципи згодом увійшли до конституційних текстів багатьох демократичних держав світу (ФРН, Литви, Греції, Угорщини та інших), хоча зрозуміло, що відсутність їх закріплення на нормативному рівні жодним чином не позбавляє народи можливості протистояти узурпації влади на основі природного права, захищати свої первинні права та інтереси.

Конституція України хоча й не прямо, але також передбачає право народу на опір своїми фундаментальними положеннями про те, що «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ... Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами. Ніхто не може узурпувати державну владу» (стаття 5).

Отже, враховуючи викладене, в сучасному науковому середовищі дискусія стосовно наявності чи відсутності в Українського народу права на повстання видається недоречною. Оскільки будь-яке повстання неможливе без порушення писаних законів, то посилання на цей неминучий факт, зокрема і на вихід за межі процедури внесення змін до Основного Закону України як на підставу сумнівності отриманих у такий спосіб результатів революції, є хибним та змістовно суперечливим.

Безумовно, дискусію можна вести лише стосовно визначення меж і мотивів реалізації права на колективний опір владі, критеріїв встановлення різниці між справедливим повстанням (революцією) та безпідставним або інспірованим заворушенням (заколотом), ступеня реальної суспільної підтримки закликів до непокори тощо. Власне, навколо різнотлумачень цих меж і понять проведено цивілізаційний кордон між вільним світом та авторитарними державами. Тому вітчизняним вченим-правникам важливо дійти спільної думки щодо методів оцінки означених явищ і феноменів, без чого подальше просування українського суспільства до європейської, демократичної, правової держави буде неможливим.

Адже досі значна частина національного політикуму живе за правилами революційної доцільності, що є нічим іншим, як проявом маніпуляції та зловживання принциповими підставами права на опір. При цьому загальновизнані для демократичних країн інструменти мирного протесту легковажно підміняються організацією силових акцій. І це стосується не лише вулиці: парламент часто стає місцем невиправданого, непритаманного для цивілізованих країн застосування фізичної сили як останнього аргументу у відстоюванні політичних інтересів. Цю суспільно шкідливу практику час припинити, так само як і перманентні заклики деяких політиків до народного спротиву чи непокори при кожному незадоволенні окремими рішеннями влади. Така поведінка є ознакою політичного інфантилізму, соціальної безвідповідальності, а в деяких випадках — свідченням свідомо провокативних намірів дестабілізації й без того хиткого стану справ у державі.

---

[1] Декларація прав людини і громадянина від 26 серпня 1789 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/anglais/cst2.pdf

Тому, безперечно, ідеалізувати революцію як явище, ставити знак рівності між зовні схожими, але сутнісно протилежними проявами суспільної активності не можна. Розуміли це і класики правової думки, видатні державні діячі-революціонери. Так, «захопленість Томаса Джефферсона Французькою революцією "попри всі її дикі і криваві крайнощі" виводила з рівноваги іншого представника товариства батьків-засновників США Джона Адамса. Думка про те, що карколомні події у Франції мають якийсь зв'язок з Американською революцією, для Адамса була повним божевіллям». «Дантон, Робесп'єр, Марат та інші сказилися, — писав він в одному з листів у 1793 році. — У Франції посіяли зуби дракона, і на їх місці проростуть потвори»[1].

Отже, варто рішуче відмовитися від укоріненої останнім часом практики, коли кожна більш-менш чисельна група агресивно налаштованих людей автоматично сприймається такою, що представляє інтереси народу, з усіма відповідними наслідками та преференціями. Суспільство теж не повинне піддаватися на провокації, підпадаючи під руйнівний вплив умілих маніпуляторів, які навчилися майстерно оперувати універсальними правовими категоріями у своїх вузькополітичних цілях. Треба пам'ятати, що через таку наївність навіть найщиріші прояви народного протесту нерідко призводили до ще гірших наслідків, ніж причини, на усунення яких вони були спрямовані.

Українцям слід засвоїти ці уроки історії та не змарнувати унікального шансу не лише для виходу з перманентної кризи, а й для здобуття високого авторитету серед провідних народів демократичного світу. Для цього необхідно виважено, дисципліновано, поступально використовувати механізм перехідної української держави, нехай недосконалий, постреволюційний, але який має достатньо мирних засобів досягнення політичних чи економічних цілей. Правові конституційні шляхи вирішення конфліктів надалі повинні міцно увійти у вітчизняну політичну практику, інакше ми продемонструємо західним партнерам свою незрілість для цивілізованого життя, змусимо їх засумніватися в доцільності витрачених ними зусиль зі сприяння Україні в боротьбі за європейські цінності та стандарти.

Тому одним із основних завдань чинної влади на сучасному етапі національного державотворення є повернення суспільства до стану конституційно-правового порядку, процедурної демократії, забезпечення верховенства Конституції України на всій її території, в тому числі шляхом всебічного гарантування дієвості системи правової охорони Основного Закону держави і народу. Чільне місце в цій системі має знову посісти Конституційний Суд України як єдиний, безумовно авторитетний орган конституційної юрисдикції.

Революція 2013–2014 року, що стала підставою разового виходу за межі конституційно встановленої процедури внесення змін до Основного Закону України, в жодному разі не створила безумовного прецеденту допущення такого порушення у майбутньому, а фактичне скасування Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року так і має залишитися одиничним втручанням парламенту у виключну конституційну юрисдикцію. Методи, прийнятні в найгостріші моменти революційних подій, не можуть застосовуватися після їх завер-

[1] *Еліс Дж.* Брати-засновники: Революційне покоління / Дж. Еліс. — К. : Ніка-Центр, 2014. — С. 182.

шення. Такий підхід неминуче призведе до хаосу та руйнування здобутків революції, що уже підтверджував світовий досвід. Тому вкрай важливо повернутися до безумовного визнання конституційних положень про те, що рішення Конституційного Суду України є остаточними, обов'язковими до виконання і не можуть бути оскарженими[1].

Отже, на основі викладеного, не претендуючи на вичерпність відповідей на всі порушені питання, але зі сподіванням на їх хоча б часткове з'ясування, вважаємо, що прийняття українським парламентом в умовах Революції Гідності актів про відновлення Конституції України та пов'язаних із цим документів об'єктивно відбувалося за межами писаної процедури, що жодною мірою не ставить під сумнів їх конституційність, чинність і належний правовий характер. Прийняття таких актів у зазначений спосіб не створює прецеденту для виходу за межі конституційної процедури у майбутньому, крім випадків малоймовірного та небажаного повторення революційного розвитку подій в Україні, який ми усі зобов'язані більше ніколи не допустити.

Ризнык С. О невыясненном вопросе конституционности актов парламента, принятых в условиях Революции Достоинства. *Статья содержит анализ актуальной, но теоретически не выясненной проблемы конституционности актов Верховной Рады Украины, принятых в период с 21 по 24 февраля 2014 года, которые, в частности, обусловили очередное возобновление предыдущей редакции Конституции Украины. Анализируются различные подходы к пониманию правовой природы указанных актов с позиции юридического позитивизма и естественного права. Последовательно обосновывается конституционность указанных актов парламента как результата реализации Украинским народом общепризнанного в демократическом мире права на восстание.*

Ключевые слова: *революция, право на восстание, Конституция Украины, возобновление действия Конституции Украины, Конституционный Суд Украины, Верховная Рада Украины.*

Riznyk S. On the issue of the constitutionality of the parliament acts, adopted under the Revolution of Dignity conditions. *The article contains analysis of relevant, important, but theoretically unexplained problems of the constitutionality of the acts of the Verkhovna Rada of Ukraine adopted in the period from 21 to 24 February 2014 that, among other consequences, led to the successive restoration of the Constitution of Ukraine previous version. Different approaches to these acts legal nature understanding are analysed in terms of juridical positivism and natural law concept. There is consistently justified a constitutionality of these acts of parliament, as a result of the realisation of generally recognized in the democratic world right to revolt by the Ukrainian people.*

Key words: *revolution, the right to revolt, rebellion, the Constitution of Ukraine, the restoration of the Constitution of Ukraine, the Constitutional Court of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine.*

[1] *Різник С. В.* Поновлення авторитету Конституційного Суду України як запорука ефективного функціонування держави / С. В. Різник, В. Л. Федоренко // Право України. — 2015. — № 5. — С. 106.

Огляд фахових обговорень змін до Конституції України щодо організації і функціонування Конституційного Суду України

16 жовтня 2015 року в Конституційному Суді України в межах заходів, присвячених 19-й річниці початку його роботи, проводилося фахове обговорення проекту змін до Конституції України, які стосуються правосуддя (у частині, присвяченій діяльності Конституційного Суду України), у якому взяли участь судді Конституційного Суду України та судді Конституційного Суду України у відставці.

Розпочинаючи обговорення, Голова Конституційного Суду України **Ю. Баулін** зазначив, що його предметом є законопроект, підготовлений робочою групою з питань правосуддя Конституційної комісії. Він звернув увагу на те, що у пропонованому розділі XII Конституції України сконцентровано всі положення, що стосуються Конституційного Суду України, і це є значним нововведенням, яке підкреслює особливість статусу цього органу порівняно, зокрема, з судами загальної юрисдикції. Низка практичних питань — від процесуальних моментів до обчислення стажу роботи суддів Конституційного Суду України — виникають тому, що найчастіше як чиновниками, так і громадянами України він сприймається як елемент системи судів загальної юрисдикції. Однак орган конституційної юстиції — зовсім інша інституція; можливо, для підкреслення його особливостей варто було б дати відповідну назву (на зразок Конституційної Ради Франції). Тепер же на конституційному рівні загальне і конституційне судочинство передбачається розмежувати, що дає можливість більш чітко врегулювати діяльність двох юрисдикцій на рівні закону, визначивши все, що стосується судів загальної юрисдикції, в одному законі, а діяльність Конституційного Суду України — в іншому. Ю. Баулін позитивно оцінив також й інші зміни, які мають на меті посилити захист суддів Конституційного Суду України, зменшити можливість різнопланового тиску на них при здійсненні судочинства тощо. На його думку, згадані новації можна вдосконалювати, але важливо те, що вони вже запропоновані в законопроекті, який має удосконалити Конституцію України в аспекті правосуддя.

Наступним слово для комплексного аналізу законопроекту взяв суддя Конституційного Суду України у відставці **І. Домбровський**. Його міркування стосувалися законопроекту загалом (з положеннями щодо системи загального судочинства включно), однак основну увагу він приділив змінам, що стосувалися Конституційного Суду України. І. Домбровський позитивно оцінив факт зосередження норм стосовно Конституційного Суду України в одному розділі. На думку доповідача, вилучення згадки про Суд як про єдиний орган конституційної юрисдикції його статусу не зашкоджує, оскільки це загальновідомий факт. Він підтримав вилучення з повноважень Конституційного Суду України функції офіційного тлумачення законів України, зазначивши, що офіційне тлумачення акта — це справа, насамперед, органу, що його видав.

Розглядаючи питання щодо комплектування складу Конституційного Суду України, І. Домбровський висловився позитивно з приводу того, що принципо-

вий порядок виявився збереженим (по шість суддів призначають Президент України, Верховна Рада України і З'їзд суддів України). Однак він критично сприйняв ідею конкурсного відбору суддів Конституційного Суду України з огляду на складний механізм їх призначення, зауваживши, що конкурсний порядок має бути єдиний, всюди повинні створюватися конкурсні комісії, і нині складно передбачити, як вони формуватимуться і функціонуватимуть. Так само критично поставився він і до обмежень можливостей особи претендувати на посаду судді Конституційного Суду України, зокрема, вказівкою на обов'язок кандидата мати професійний стаж роботи суддею чи адвокатом (згадка про адвоката в такому контексті обмежує права представників інших правових спеціальностей). Щодо вимог несумісності, визначених у частині четвертій статті 148 проекту, було уточнено, що наукова, викладацька чи творча робота має виконуватися суддею Конституційного Суду України у позаробочий час.

Не погодився І. Домбровський і з нововведеннями щодо порядку складення суддею Конституційного Суду України присяги — як з самим врегулюванням цього питання на рівні Конституції України (на його думку, воно має бути врегульоване на рівні закону), так і з ідеєю складення її на пленарному засіданні Конституційного Суду України, оскільки за відсутності кворуму чи з інших причин таке засідання може не проводитися тривалий час. Тому він пропонує приймати присягу в день призначення судді перед суб'єктом, що його призначив. Як «дуже серйозну» і «хорошу», І. Домбровський визначив таку норму: «Держава забезпечує фінансування та належні умови для діяльності Конституційного Суду України. У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на діяльність Суду з урахуванням пропозицій його Голови»: це значно серйозніша гарантія фінансової незалежності Конституційного Суду України, ніж якби вона передбачалася на рівні закону. Позитивно І. Домбровський оцінив такі положення: розмір винагороди судді Конституційного Суду України має встановлюватися згідно з проектом і Законом України «Про Конституційний Суд України»; суддя Конституційного Суду України не несе відповідальності за голосування у зв'язку з ухваленням Судом рішень та наданням ним висновків, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку. Він сприймає їх як додатково встановлені гарантії незалежності суддів.

Неоднозначну оцінку отримали положення запропонованої у законопроекті статті 149[1], у якій йдеться про підстави для припинення повноважень і звільнення судді Конституційного Суду України. По-перше, на думку І. Домбровського, необхідно визначитися, чим припинення повноважень відрізняється від звільнення. По-друге, сумнівною є необхідність щоразу приймати спеціальне рішення про припинення повноважень, у деяких випадках вони мають припинятися автоматично. По-третє, викликає сумніви надання права приймати рішення про припинення повноважень судді Конституційного Суду України або про його звільнення Конституційному Суду України (щонайменше двома третинами від його конституційного складу): за можливої відсутності кворуму питання може не вирішуватися тривалий час. Тому, на думку І. Домбровського, було б слушним у випадках порушення суддею Конституційного Суду України присяги та вимог несумісності прийняття рішення про його звільнення Вищою радою правосуддя; в усіх інших випадках право прийняття такого рішення пропонується залишити за Головою

Конституційного Суду України, що значною мірою спростило б процедуру. І. Домбровський вважає за доцільне поновити порушення присяги як підставу для звільнення, оскільки в іншому випадку інститут присяги взагалі виявляється непотрібним (адже незрозуміло, якими є правові наслідки її порушення).

Останнє, на що звернув увагу І. Домбровський (із зауваженням, що він презентував не всі свої міркування і пропозиції), були положення частини третьої статті 152 законопроекту, які порівняно з текстом чинної Конституції України залишилися незмінними. По-перше, він вважає за необхідне пояснити використане у частині третій поняття «дії», оскільки саме «дії» Конституційний Суд України неконституційними не визнає. По-друге, на його думку, «встановлений законом порядок» відшкодування матеріальної чи моральної шкоди, завданої фізичним або юридичним особам актами і діями, визнаними неконституційними, не передбачає обов'язкового прийняття спеціального закону щодо цього — достатньо використовувати можливості прямого застосування норм Конституції України та чинного законодавства.

Далі свої міркування висловив член робочої групи з питань правосуддя щодо внесення змін до Конституції України, член Конституційної комісії, суддя Конституційного Суду України у відставці **М. Козюбра**. Він подякував за можливість поділитися окремими думками з обговорюваного питання, зауваживши, що був, по суті, єдиним із членів Конституційної комісії і робочої групи, хто займався проблемами правосуддя загалом і Конституційного Суду України зокрема. Він розповів, що запропоновані до аналізу зміни положень Конституції України розроблялися в результаті бурхливих, дуже напружених, часто нервових обговорень. Однак у результаті з'явився певною мірою сприятливий законопроект (принаймні, в частині, присвяченій діяльності Конституційного Суду України), хоча він і має певні положення, які потребують додаткового осмислення і на які, зокрема, звернув увагу І. Домбровський.

М. Козюбра означив низку питань, з приводу яких у робочій групі велися особливо гострі дискусії. Перше з них — підбір кандидатів у судді Конституційного Суду України, зокрема, кваліфікаційні вимоги до суддів та конкурсна система. Він розповів, що при встановленні кваліфікаційних вимог проводилися паралелі з вимогами до кандидатів у судді загальної юрисдикції, але лише визначеною мірою; втім, зауваження і пропозиції з цього приводу висловлювалися одразу ж після схвалення відповідних положень, у тому числі з боку іноземних фахівців. Що стосується конкурсу, то форма, призначена для суддів загальної юрисдикції, навряд чи спрацює при підборі суддів Конституційного Суду України, однак гласність, прозорість цього процесу забезпечити необхідно. Ідея непогана, важливо виписати механізм її реалізації.

Ще одне дискусійне питання — хто має призначати суддів Конституційного Суду України, зокрема тих, які представляють судову гілку влади. Пропозиції висловлювалися різні, наприклад, щодо вилучення із переліку суб'єктів призначення З'їзду суддів України, адже це орган суддівського самоврядування, тому виглядає нелогічною легітимізація ним суддів, які приймають рішення від імені держави. Однак згідно з традицією, що склалася, змін у цьому поки що не відбулося, хоча питання залишається. Попередньою залишилася кількість суддів Конституційного Суду України, хоча вона більша, ніж будь-де в Європі. Що сто-

сується згадки про адвокатів як про фахових юристів, котрі можуть претендувати на посаду судді Конституційного Суду України, — це певною мірою вплив європейського досвіду, хоча така норма зовсім не означає, що, наприклад, прокурори не можуть брати участь у конкурсі.

Робочій групі вдалося подолати популістську тенденцію позбавляти всіх імунітету. Що ж до припинення повноважень і звільнення суддів Конституційного Суду України, то ці поняття у проекті розмежовано свідомо, абсолютно всі члени робочої групи, а згодом і Конституційної комісії з цим погодилися. Річ у тому, що припинення відповідно до певних обставин має наставати автоматично (віковий ценз, закінчення строку повноважень, набрання сили обвинувальним вироком, смерть). При звільненні навіть неспроможність виконувати повноваження не передбачає автоматичного рішення, вона має бути підтверджена. Те саме стосується звільнення за недотримання вимог несумісності — її треба доводити. Для уникнення ймовірних свавільних рішень про звільнення, як зазначив М. Козюбра, введено підставу вчинення дисциплінарного проступку і вилучено підставу порушення присяги. Останнє відкриває стільки можливостей для свавільного звільнення, що думка стосовно його вилучення була практично одноголосною, навіть серед політиків.

За словами М. Козюбри, особливих дискусій не викликала новація щодо фінансування діяльності Конституційного Суду України з урахуванням позиції його Голови. А от висловлену ним пропозицію про неможливість зменшення винагороди судді Конституційного Суду України спочатку сприйняли, але потім її вилучили (що є негативним моментом з позиції незалежності Суду). Не вдалося провести й положення, згідно з яким відшкодуванню підлягає лише шкода, спричинена актами, визнаними неконституційними; дії ж конституційними не визнаються і зумовлена ними шкода не відшкодовується. Попри те, що згадані положення опрацьовано поки що не повністю, розділ стосовно Конституційного Суду України у законопроекті виглядає, на думку М. Козюбри, цілком пристойно і може бути прийнятий.

Після базових повідомлень І. Домбровського та М. Козюбри відбулося обговорення найбільш дискусійних, на думку присутніх, положень законопроекту. Так, на думку судді Конституційного Суду України у відставці **М. Савенка** законопроект є не цілком логічним. Зокрема, це стосується об'єкта оскарження на предмет конституційності: положення законопроекту можна розуміти надто широко і визнати компетенцією Конституційного Суду України контролювати конституційність будь-якого правового акта, тоді як предметом конституційного контролю мають бути тільки нормативно-правові акти. Це стосується також ідеї конкурсу при доборі суддів Конституційного Суду України, адже невідомо, які критерії закладати до конкурсних засад. У Конституції України вони не визначені, а законодавець у цьому плані може виявитися упередженим, тому від такої процедури краще відмовитися. Закладена у законопроекті позиція щодо належності кандидата в судді Конституційного Суду України до адвокатського фаху М. Савенку зрозуміла — це дійсно елемент європейського досвіду, де адвокати виконують, насамперед, правозахисну функцію, однак інтереси інших фахових юристів виявляються обмеженими. Останнє міркування підтримали деякі учасники обговорення. Вони висловили критичні судження щодо наміру висувати кандидатами у судді

Конституційного Суду України лише суддів, які працюють у вищих ланках судів загальної юрисдикції.

Жваву дискусію зумовило повернення М. Савенка до проблеми співвідношення зумовило повноважень судді Конституційного Суду України та його звільнення. Учасників обговорення (суддів Конституційного Суду України **С. Вдовіченка**, Ю. Бауліна та інших) цікавили механізм і порядок правового оформлення припинення повноважень, наслідки прийнятого щодо цього рішення, статус судді, повноваження якого припинено, але якого не звільнено. Опонуючи їм, М. Козюбра зазначив, що йдеться про розрізнення понять припинення повноважень і звільнення на конституційному рівні, а детально порядок звільнення, у тому числі внаслідок припинення повноважень, може регулюватися законом. На думку І. Домбровського, всі випадки припинення повноважень тягнуть за собою звільнення (крім смерті), саме ж припинення повноважень спеціального акта про це не потребує. Сутність припинення повноважень — у припиненні виконання функції судді, а звільнення стосується трудових, пенсійних правовідносин тощо. М. Козюбра прокоментував, що через значні дискусії в робочій групі і в Конституційній комісії вдалося провести позицію, за якою структури, що стосуються судів загальної юрисдикції (зокрема, Вища рада правосуддя), не причетні до питань припинення повноважень і звільнення суддів Конституційного Суду України: ці питання мають вирішуватися саме в Конституційному Суді України. У відповідь на ремарку судді Конституційного Суду України у відставці **В. Джуня** про суперечливість вирішення останнім часом питання звільнення деяких суддів Конституційного Суду України різними органами, що їх призначали, М. Козюбра зазначив, що, на жаль, не існує гарантій від можливих довільних рішень у цьому питанні. Він також висловився проти згадування цього в Конституції України і включення в конституційний текст поняття «люстрація» (навіть якщо вона може існувати як інститут правовий).

Суддя Конституційного Суду України у відставці **М. Костицький** у своєму виступі не обмежився проблемами лише Конституційного Суду України. Він визнав заниженим тридцятирічний віковий ценз претендента на посаду судді суду загальної юрисдикції, висловився за необхідність відновити військові суди, заперечив проти монополії адвокатів на захист прав громадян у судах. Стосовно можливого вдосконалення функціонування Конституційного Суду України, він звернув увагу на доцільність збільшення терміну каденції, на яку призначаються судді, хоча б до десяти років (чинний нині дев'ятирічний термін жодним чином не обґрунтований); на необхідність ефективнішого захисту судді Конституційного Суду України від довільного звільнення; на доцільність збереження в ряду принципів судочинства, крім принципу верховенства права, принципу законності; на сумнівність можливості притягнути суддю Конституційного Суду України до дисциплінарної відповідальності. Порушення присяги, на його думку, — це аморальний проступок, що тягне за собою моральну відповідальність. Судді Конституційного Суду України заслуговують на «найвищий авторитет» у державі, інакше їм не місце в Конституційному Суді України.

Під час подальшого обговорення знову виникло питання про назву єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні. Висловлюючись на цю тему, М. Козюбра зазначив, що доктринальна позиція щодо природи суду може спро-

вокувати безліч питань з приводу того, чи є Конституційний Суд України судом у справжньому розумінні цього слова; цим, можливо, і пояснюються інші назви цього органу у деяких країнах. З іншого боку, у країнах Європи усталилася конкретна концепція конституційного судочинства, пов'язана з іменем Г. Кельзена, і відповідна практика, коли орган конституційного контролю називається «конституційним судом». Починати надмірні дискусії з цього приводу ризиковано хоча б тому, що в них «можна потонути»; крім того, найвірогідніше, можуть поновитися пропозиції ліквідувати Конституційний Суд України, передати його повноваження Верховному Суду України тощо. Виступаючи з цього приводу дещо пізніше, суддя Конституційного Суду України у відставці **П. Стецюк** зауважив, що наявність словосполучення «Конституційний Суд України» у розділі XIII Конституції України робить зміну цієї назви практично неможливою, оскільки зміни до розділу XIII підлягають затвердженню на всеукраїнському референдумі).

М. Козюбра згадав міркування М. Савенка про нормативно-правові акти як про виключний предмет конституційного контролю і заперечив проти цього, зазначивши, зокрема, що на практиці існує багато актів, які містять ознаки як нормативного, так і індивідуального акту. На запитання Ю. Бауліна, чи не доцільно було б зберегти формулу про те, що «Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції», М. Козюбра відповів позитивно, однак висловив застереження: за європейською традицією поняття юрисдикції стосується, в принципі, загальних судів, його вживання наштовхує відповідно на думку, що і Конституційний Суд України має бути частиною загальної юрисдикції, тому можна вжити й більш обережні формулювання («єдиним органом, що вирішує питання…» і далі). Він солідаризувався з В. Джунем, який висловив занепокоєння, що запропоновані новації нагадують швидше «латання» старої матерії замість того, щоб забезпечити корінні зміни на основі належного розуміння природи Конституції України та порядку її прийняття. У зв'язку з цим М. Козюбра визнав і недосконаліть методологічних засад, які використовувалися при опрацюванні конституційних змін, і неврахування того факту, що ці зміни мають бути цілісними, розрахованими на тісний змістовний взаємозв'язок різних структурних елементів конституційного тексту, і не завжди вдале використання термінології (наприклад, неврахування різниці між «правосуддям» і «судочинством»). Ідею прийняття нової Конституції України (у світлі всіх згаданих міркувань) М. Козюбра не підтримав, однак зазначив, що «нова редакція усього тексту була б необхідна» (хоча нинішній політичний контекст для таких спроб є несприятливим).

На завершальній стадії обговорення І. Домбровський повернувся до питання про звільнення суддів Конституційного Суду України за порушення присяги, яке, за його враженням, викликало найбільші дискусії. Він вкотре висловився за вилучення з тексту законопроекту пункту 3 частини другої статті 149^1, який однією з підстав для звільнення судді Конституційного Суду України передбачає «вчинення ним дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування своїми обов'язками — що є несумісним зі статусом судді Суду або виявило його явну невідповідність займаній посаді». Таке формулювання, на думку І. Домбровського, може стати підставою абсурдних рішень. Натомість поняття «присяга» міститься у чинній Конституції України, воно тричі повторюється в законопроекті, тому важливо визначитися, за що в такому випадку звільняти суддю Конституційного Суду

України: за порушення присяги чи за дисциплінарний вчинок або виявлену невідповідність займаній посаді. Якщо для суддів Конституційного Суду України буде залишено присягу, то її текст обов'язково має міститися в Конституції України, щоб вона і пов'язаний із нею обов'язок мали статус конституційної норми. Висловлюючись з цього приводу, суддя Конституційного Суду України у відставці **В. Пшеничний** додав, що у разі залишення присяги необхідно у Законі України «Про Конституційний Суд України» детально виписати механізм доведення порушення присяги і звільнення на цій підставі; звільняти ж суддю за скоєння дрібного адміністративного або дисциплінарного проступку неправильно. М. Козюбра категорично висловився за відмову від інституту звільнення за порушення присяги, зазначивши, що це неодноразово пропонувала зробити і Венеціанська Комісія: ризикованість такої підстави не потребує багатьох аргументів. Стосовно проступків він пояснив, що йдеться про ті з них, які несумісні зі статусом судді. Крім того, на його думку, у цьому питанні є доречною зіставність зі статусом судді загального суду, який передбачає звільнення за дисциплінарний проступок; преференції у цьому плані для судді Конституційного Суду України були б незрозумілими і отримали б негативну реакцію. Можливо, закладена у проекті формула не бездоганна, її можна поліпшувати, але в будь-якому випадку вона краща, ніж розмита фраза «порушення присяги».

На завершення обговорення Голова Конституційного Суду України Ю. Баулін оголосив про намір довести його результати до відома робочої групи (можливо, у вигляді відповідних зауважень і пропозицій) і подякував усім присутнім за плідну роботу.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Конституція: від основного закону до вищого права[1]

В. Сінкявічюс
професор Університету ім. Міколаса Ромеріса,
суддя Конституційного Суду
Литовської Республіки у відставці

За час, що минув після прийняття Конституції Литовської Республіки, її розуміння (як і розуміння всієї правової системи) сильно змінилося. Точку зору, що прийнятий парламентом закон є первинним правовим актом, на основі якого створюються інші правові акти, тобто «легіс-центристське» розуміння правової системи, замінила інша: конституція за своєю природою є первинним правовим актом установчої (суверенної) влади, ядром усієї правової системи. Правова система розуміється як конституційно-центристська, тобто весь масив законів та інших правових актів «обертається» навколо Конституції, яка є дійсним і єдиним засобом їх легітимності.

Від розуміння Конституції Литви як основного закону ми перейшли до її розуміння як особливого правового акта, що підноситься над усім законодавчим шаром і складається не тільки з норм, а й принципів, має не тільки експліцитне, а й імпліцитне правове регулювання.

Конституція Литви все більше розуміється як складна правова дійсність, як гармонічна правова система, усі положення якої узгоджені між собою, у якій немає прогалин і внутрішніх суперечностей. Як відзначив колишній голова Конституційного Суду Литовської Республіки Е. Куріс, Конституція Литви є своєрідною парасолею: вона регулює всі суспільні відносини, встановлює основи всіх інших галузей права. Своєю дією Конституція Литви охоплює все ординарне (звичайне) право (чинне і те, що буде створене), оскільки суб'єкти правотворчості не можуть ігнорувати імперативи й вимоги, закріплені в ній.

Особливо важливо, що сформувався однозначний погляд, що Конституція Литви не може тлумачитися, спираючись на закони та інші правові акти, оскільки тим самим спростовується її верховенство у правовій системі. Тлумачити Конституцію Литви можна, спираючись тільки на її внутрішню логіку, взаємодію між її нормами й принципами. Конституцію Литви не можна тлумачити дослівно, застосовуючи лише граматичний (вербальний) метод тлумачення права. Дійсний зміст Основного Закону може бути розкритий тільки шляхом застосування різних методів тлумачення права (системного, логічного, теологічного, історичного,

[1] Доповідь прочитана на офіційному заході з нагоди святкування Дня Конституції Литовської Республіки 26 жовтня 2015 року (м. Вільнюс).

загальних принципів права тощо), з урахуванням положення його статті 6, згідно з яким Конституція Литви є цілісним актом. Саме це зобов'язує при розкритті змісту будь-якої конституційної норми або принципу бачити їх взаємодію з іншими нормами й принципами, не порушувати рівноваги між закріпленими в них цінностями, тому що конституційні норми не спростовують, а доповнюють одна одну, утворюючи інтегральну систему цінностей. Потрібно бачити весь текст і контекст литовської Конституції і враховувати, що вона має не тільки букву, а й дух.

Усі, хто читає Конституцію Литви, здебільшого одностайні в тому, що стосується її тексту, пропозицій, які характеризують Основний Закон Литовської Республіки як передінтерпретаційний текст. Однак що стосується того, яке право за ним криється, які цінності виражені в тексті, єдності значно менше, оскільки не завжди існує єдине розуміння змісту даного конституційного положення. Подекуди окремі терміни не мають чіткого конституційного змісту. Приміром, «демократія», «установи влади служать людям», «сумлінно виконувати свої обов'язки», «порушення присяги», «грубе порушення Конституції», «право на життя охороняється законом», «Президент Республіки є главою держави» — це тільки деякі витяги з Конституції Литви, зміст яких різними людьми, у тому числі з юридичною освітою, нерідко розуміється й інтерпретується по-різному.

Текст Конституції Литви, закріплене в ній правове регулювання здебільшого є недостатньо зрозумілим, двозначним не тільки тому, що творці Основного Закону не змогли викласти його більш зрозуміло й точно, а й тому, що їхні думки щодо певних питань суттєво різнилися, кожний наполегливо прагнув закріпити свій погляд, але марно. Тоді були знайдені компромісні, на жаль, часом не зовсім чіткі формулювання, які, незважаючи на двозначність, все-таки дозволили політичним силам з різними поглядами домовитися, щоб розроблена ними Конституція Литви могла бути винесена на національний референдум і прийнята.

Одним із найяскравіших прикладів двозначності закріпленого в Конституції Литовської Республіки політичного компромісу можна назвати положення про те, що «…після обрання Президента Республіки уряд складає свої повноваження». У документі немає прямої вказівки на те, які юридичні наслідки зумовлює складення урядом своїх повноважень, які юридичні дії щодо нього повинні бути вчинені надалі. Про це не йдеться, оскільки в процесі розробки проекту Конституції Литви політичним силам не вдалося досягти консенсусу, чи має уряд після виборів Президента Республіки скласти повноваження й подати у відставку, чи тільки скласти повноваження, але не зобов'язаний подавати у відставку. У пошуках компромісу було вирішено закріпити в Основному Законі тільки те положення, щодо якого автори двох різних проектів досягли консенсусу: «…після обрання Президента Республіки уряд складає свої повноваження». Таким чином, конституційне регулювання залишилося чітким, незакінченим, але це дозволило політичним силам, які мають різні думки, вважати, що в Конституції Литовської Республіки було закріплено саме їхню позицію, оскільки кожна з них могла по-різному тлумачити зміст зазначеного положення.

Політична й юридична суперечка з приводу тлумачення зазначеного положення Конституції Литви була вирішена у постанові Конституційного Суду Литовської Республіки від 10 січня 1998 року. Незважаючи на те, що сформульована в ній

конституційна доктрина для багатьох, навіть для самих розробників проектів Конституції Литви, була зовсім несподіваною, проте двозначне конституційне регулювання вона перетворила на зрозумілі правові норми. Як бачимо, розкриваючи зміст положень Конституції Литви, Конституційний Суд Литовської Республіки не тільки застосовує Основний Закон, а й створює його.

Конституція Литви підлягає тлумаченню, оскільки тлумачення потрібне для того, щоб уникнути непорозуміння або усунути таке непорозуміння, яке виникло б у випадку відсутності тлумачення. Дедалі глибше вкорінюється думка, що текст Основного Закону є лише вихідною точкою для розкриття істинного сенсу й змісту конституційного регулювання, а головний акцент у розумінні Конституції Литви як нормативної дійсності за допомогою конституційної юстиції переноситься з її тексту на конституційну юриспруденцію. Істинна Конституція — це те, що про неї сказав Конституційний Суд, хоча його роз'яснення положень Конституції не всім подобається.

Разом з тим недостатньо чітка словесна форма, яка виражає закріплені в Конституції Литви цінності чи яка відображає політичний компроміс — це джерело політичних і юридичних контраверсій, що постійно виникають.

Тлумаченню підлягають також і однозначні конституційні положення, оскільки чіткість є поняттям релятивним. Правило *«lex clara non sunt interpretanda» (чітка правова норма не вимагає тлумачення)* на Конституцію Литви не поширюється, оскільки для неї здебільшого характерно те, що тільки в контексті інтерпретації й виходячи з неї текст є дійсною даністю, є тим, що в ньому встановлене й має бути зрозуміло. Наприклад, при відповіді навіть на таке просте, на перший погляд, запитання, коли набула чинності Конституція Литви, потрібне її тлумачення: Конституція Литви була прийнята 25 жовтня 1992 року, підписана 6 листопада 1992 року, а у виданні «Вальстібес жиньос» («Державні вісті») офіційно опублікована 30 листопада 1992 року. Тож починаючи з якого числа будь-яка особа, як це встановлено у статті 6 Конституції Литви, може захищати свої права, спираючись безпосередньо на Основний Закон? Зустрічаються різні відповіді, але це не 25 жовтня, не 6 листопада і не 30 листопада. У своїх постановах Конституційний Суд Литовської Республіки не раз констатував, що це 2 листопада 1992 року, оскільки відповідно до статті 151 Конституції Литви вона набуває чинності наступного дня після офіційного оприлюднення підсумків референдуму, а вони були оприлюднені 1 листопада 1992 року.

Незважаючи на те, що за період, що минув після прийняття Конституції Литви, положення, згідно з яким офіційне тлумачення Конституції може давати тільки Конституційний Суд Литовської Республіки, стало аксіомою, час від часу відбуваються спроби викликати дискусії з приводу того, чи наділений Конституційний Суд Литовської Республіки такими повноваженнями. Нібито в Основному Законі не вказано, що Конституційний Суд Литви дає тлумачення Конституції Литви, що він має право формувати конституційну доктрину.

Намагаючись обмежити повноваження Конституційного Суду Литовської Республіки, члени Сейму Литовської Республіки звернулися до уряду з проханням розробити проект про внесення змін до закону про Конституційний Суд Литовської Республіки і ухвалити, що він не може розглядати відповідність законів, пов'язаних із державними фінансами, Конституції Литви. Робляться спроби

ініціювати проект конституційної поправки, за якою Конституційному Суду Литви заборонялося б формувати конституційну доктрину, оскільки той факт, що Конституційний Суд Литви вказує, яке правове регулювання згідно з Конституцією Литви литовський Сейм може чи не може або зобов'язаний встановити, нібито позбавляє Сейм Литовської Республіки як інститут представництва народу права видавати такі закони, які він хотів би.

Свобода самовираження особи, право на поширення інформації, право законодавчої ініціативи члена Сейму Литви — це конституційні цінності, тому Конституція Литви виявляє толерантність і повагу навіть до згаданих пропозицій членів Сейму. Проте конституційне право на внесення будь-яких пропозицій, у тому числі й зазначених поправок, не перетворює те, що запропоновано, на аксіому. Добре, що в Конституції Литви встановлені механізми самозахисту, які дозволяють їй уникати пропозицій, що йдуть врозріз з Основним Законом. Спроби протиставити Конституцію Литви й Конституційний Суд Литовської Республіки, протиставити один одному органи державної влади, різні соціальні групи, порушити закріплений у Конституції Литви баланс влади, створити закони, що не підпадають під контроль Конституційного Суду Литви, не є проявом демократії, не є прагненням справедливості, особливо у випадках, коли за цим стоять вузькі особисті, групові, партійні інтереси або просто бажання нагадати про себе перед виборами, що наближаються, а не дійсна турбота про державу та її громадян.

При цьому забувається, що одна з основних функцій Конституції Литви — обмеження повноважень державної влади. Основний Закон прийнятий не тільки для того, щоб установити державний устрій, закріпити права і свободи особи, а й для того, щоб не дозволити органам державної влади перевищувати повноваження, ухвалювати неконституційні або ті, що обмежують права і свободи особи акти. Дотримуватися Конституції повинні всі, не може бути таких законів або інших правових актів, яких не можна було б перевірити на їх відповідність Основному Закону. Інакше було б неможливо захистити порушені права і свободи особи, інші конституційні цінності. Варто погодитися з думкою голови Конституційного Суду Литовської Республіки Д. Жалімаса, висловленою на нещодавній міжнародній конференції, присвяченій Дню Конституції Литви, яку організував Університет ім. Міколаса Ромеріса, що пропозиції щодо заборони Конституційному Суду Литовської Республіки розглядати відповідність деяких законів Конституції Литви «нагадують ностальгію за радянськими часами, коли політичну владу ніхто не міг контролювати, а вона могла безперешкодно ухвалювати закони, що порушують Конституцію».

Конституція повинна захищатися. Повноваження Конституційного Суду Литовської Республіки давати тлумачення Конституції Литви (а це включає й формування конституційної доктрини) випливають не з прийнятого Сеймом Закону про Конституційний Суд Литовської Республіки, а зі статей 102 і 105 Конституції Литви, в яких установлено, що Конституційний Суд Литовської Республіки вирішує, чи не суперечать закони, акти Президента Республіки й уряду Конституції Литви. Очевидно, що без розкриття змісту положень Конституції Литви було б неможливо вирішити питання про відповідність правового акта, що оскаржується, Конституції Литви. Тлумачення конституції — іманентна властивість усіх органів конституційного контролю, у тому числі й

Конституційного Суду Литовської Республіки, незалежно від того, чи закріплено це прямо в Основному Законі.

Чи може Сейм Литовської Республіки давати тлумачення Конституції Литви? Хоча він має право змінювати положення Конституції Литви (за винятком тих, що можуть бути змінені тільки шляхом референдуму), але вже тільки через те, що це політичний орган, його рішення найчастіше обумовлені політичними угодами, компромісами, які, на жаль, не завжди відповідають Конституції Литви.

Сейм не може виступати як суддя щодо прийнятих ним же законів й інших правових актів. Президент Республіки, уряд також не можуть вирішувати, чи відповідають прийняті ними акти Конституції Литви. Якби було інакше, роль Основного Закону в суспільному та державному житті теж була б зовсім іншою — він був би не вищим правом, якому повинні підкорятися всі органи, що здійснюють державну владу, а документом, зміст якого змінювався б залежно від того, які конкретні цілі переслідують політичні сили, що на той момент перебувають у влади. Конституція Литви не могла б виконувати свої функції, а головне — не могла б обмежувати повноваження влади та захистити закріплені в ній права і свободи особи, інші конституційні цінності.

Конституційний Суд Литовської Республіки не «узурпує» владу, не привласнює належні Сейму законодавчі повноваження, «не піднімається» над іншими органами влади, як це іноді зовсім необґрунтовано стверджується. Він лише виконує те, що йому доручено народом згідно з Конституцією Литви, прийнятою на референдумі, — опікує й захищає Основний Закон, насамперед від неконституційних рішень органів державної влади. Якщо Конституційний Суд Литовської Республіки і «піднімається» над іншими органами державної влади, то тільки в тому розумінні, що тільки він може давати офіційне тлумачення Конституції Литви.

Конституційний Суд Литви має обов'язок знаходити відповіді на питання будь-якої складності, інколи ухвалюючи рішення, що суперечать словесному вираженню конституційної норми, але відповідають фундаментальним конституційним цінностям, на яких ґрунтується життя народу й держави. Такою, наприклад, є постанова Конституційного Суду Литовської Республіки від 11 липня 2014 року, у якій зазначено, що навіть шляхом проведення референдуму не можна скасувати положення, яке міститься у статті 1 Конституції Литви: «Литва є незалежною демократичною державою», а також положення її статті 18 — «права і свободи людини є природними», хоча таке право народу *expressis verbis* передбачено в статті 148 литовської Конституції. У випадку скасування положень Конституції Литви, у яких декларується, що держава є демократичною, а права і свободи людини — природними, було б зруйновано всю систему конституційних цінностей, спростовано саму суть Основного Закону як фундаменту суспільного й державного життя. Конституція Литви створена для захисту не тільки прав та інтересів більшості громадян, а й для захисту окремих осіб, у тому числі й від певних рішень більшості, навіть якщо ця більшість, ухвалюючи закони шляхом референдуму або через своїх представників — членів Сейму Литовської Республіки, діє, як вона саме вважає, заради загального добра й інтересу. Конституційність всіх законів, навіть прийнятих шляхом референдуму, лише презюмується, оскільки у випадку їх перевірки на відповідність Конституції Литви може виявитися, що вони їй суперечать.

Конституційний Суд Литви не є органом, покликаним «обслуговувати» органи влади або народ, не в цьому полягає його *raison d'être.* Служити народу й обслуговувати народ — це не одне й те саме.

Дана теза вимагає хоча б короткого роз'яснення. Відомий суддя й вчений-юрист із США, заперечуючи повноваження суддів, які дозволяють бути проти неправильних і нерозумних рішень, прийнятих суб'єктами, що мають таке право, писав: «Якщо народ Сполучених Штатів Америки захотів би потрапити до пекла, обов'язком судді було б допомогти йому в цьому». Яке рішення у цьому випадку прийняв би Конституційний Суд Литви? Чи повинен він допомогти народу це здійснити, оскільки така його суверенна воля, чи все-таки він мав би спробувати не допустити здійснення такого рішення, адже, незважаючи на те, що воно прийняте більшістю, можливо, є громадяни, які хотіли б залишитися жити на цій землі або які заслужили потрапити не до пекла, а до раю? Позиція, виражена в постановах Конституційного Суду Литовської Республіки, чітка: народ, реалізуючи належний йому суверенітет, не вільний ухвалювати будь-яке рішення, оскільки він обмежений правами й свободами людини, які є природними, а не отримані від народу. Він обмежений імперативами демократії, справедливості й іншими конституційними імперативами, так званими вічними цінностями, фундаментальними принципами, які не можна спростувати. Захист цих цінностей — це і є служіння народу.

У випадку надання Конституційним Судом Литви розуміння відповідної конституційної норми або принципу політичні та юридичні війни повинні вестися винятково у зазначених ним межах, а не проти Конституційного Суду Литовської Республіки. Головне питання не в тому, чи має Конституційний Суд Литви право тлумачити Конституцію Литви — в усіх демократичних правових державах, у тому числі й у Литві, давно дана відповідь на нього: він має не тільки право, а й обов'язок тлумачити Конституцію. Важливо те, як можуть і повинні використовуватися делеговані Конституційному Суду Литви Конституцією Литви величезні повноваження щодо проведення в життя Основного Закону таким, яким він є.

Конституція Литви не може бути вичерпана жодним каталогом норм і принципів, жодним рішенням Конституційного Суду Литовської Республіки, що роз'яснює її. Конституція Литви не може тлумачитися виходячи тільки з інтенцій її творців, оскільки вона виражає певні принципи, а принципи не збігаються лише з інтенцією певного історичного періоду, що обмежена тісними рамками часу, інтересів, уяви тощо. Текст Конституції Литви відповідає на запитання, поставлені людьми, що прагнуть усвідомити його зміст, на запитання, які є продуктом сьогодення.

Конституційний Суд Литовської Республіки, роз'яснюючи положення Конституції Литви, базові цінності й зміст, що закладені в ній, — як ті, що чітко закріплені в тексті Конституції, так і ті, що не мають конкретного текстуального вираження, а випливають з конституційних норм і принципів, сукупного конституційного регулювання, — перетворює на нормативні вимоги. За словами колишнього голови Верховного Суду Ізраїлю А. Барака, «вірність закріпленим у Конституції базовим цінностям, які є історією, а не істерія відповідної тимчасової ситуації повинна обумовлювати тлумачення Конституції». Однак зміст, яким Конституційний Суд Литви на цей момент наділив відповідне конституційне положення в ході його інтерпре-

тації, не є кінцевим (вичерпним); у майбутньому воно може бути інтерпретоване по-новому (реінтерпретоване). Юриспруденція Конституційного Суду Литовської Республіки це підтверджує.

Тлумачення литовської Конституції — не одноразовий акт, а постійний процес, який ніколи не припиняється. Розуміння Основного Закону накопичується терпляче й поступово. У цьому процесі слово Конституційного Суду Литовської Республіки є остаточним не тому, що цей орган не припускається помилок, а швидше навпаки — він не припускається помилок саме тому, що його слово є остаточним.

Завдяки тлумаченню Конституція Литви є правом, що постійно розвивається. Таким чином, з часом Основний Закон не тільки зберігається — для нього не існує небезпеки перетворитися на минуле, оскільки постійне тлумачення положень Конституції Литви перетворює їх на відчутне сьогодення. Хоча за двадцять три роки, що минули від прийняття Конституції Литви, її текст зберігся майже в незмінному вигляді, проте зміст Конституції Литви завдяки її тлумаченню й формуванню конституційної доктрини став набагато ширшим.

Ми маємо «живу» Конституцію Литви. У такий спосіб вона, без зміни тексту, постійно пристосовується до нових потреб людини, суспільства й держави. У такий спосіб литовська Конституція, зберігаючи належний зв'язок з минулим, служить сьогоденню й майбутньому.

Як би не змінювався зміст Конституції Литви у зв'язку з внесенням до неї поправок, скільки нових аспектів її змісту не було б розкрито під час тлумачення, справжня литовська Конституція — не те, що на папері, а те, як вона реально шанується й реалізується. Можемо порадіти тому, що з часом Конституція Литви все більше пронизує всі сфери суспільного й державного життя. Вона витримала випробування часом. Пройдений нею за двадцять три роки шлях дозволяє сподіватися, що цей Основний Закон як загальне благо суспільства й держави ще довго буде фундаментом життя народу й Литовської держави.

ЗОВНІШНІ ЗВ'ЯЗКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Огляд зустрічі голів конституційних судів України, Литви, Латвії, Грузії та Молдови під час офіційної церемонії святкування 23-ї річниці Конституції Литовської Республіки

25–27 жовтня 2015 року Голова Конституційного Суду України Ю. Баулін та суддя Конституційного Суду України С. Шевчук взяли участь в офіційній церемонії святкування 23-ї річниці Конституції Литовської Республіки.

26 жовтня делегація українських конституціоналістів відвідала Сейм Литовської Республіки, де відбулася офіційна зустріч голів конституційних судів зі Спікером Сейму Литовської Республіки пані Л. Граужинєнє. У заході також взяли участь Голова Конституційного Суду Грузії Г. Папуашвілі, Голова Конституційного Суду Латвійської Республіки А. Лавіньш, Голова Конституційного Суду Республіки Молдова А. Тенасє, Голова Конституційного Суду Литовської Республіки Д. Жалімас.

У ході зустрічі спікер Сейму підкреслила важливість тісного та конструктивного діалогу і співпраці між Конституційним Судом Литовської Республіки та конституційними судами України, Молдови та Грузії. Вона зазначила, що співпраця у правовій сфері є перспективною та важливою, оскільки «у світлі геополітичних проблем це необхідно для зміцнення діяльності конституційних судів у всіх державах Східного партнерства».

У свою чергу Голова Конституційного Суду Литовської Республіки Д. Жалімас зазначив, що «правова спільнота прагне активно сприяти демократизації країн Східного партнерства, їх євроатлантичній інтеграції, успішній реалізації конституційних реформ, а також зміцненню верховенства закону і поваги до прав і свобод людини».

Того ж дня Ю. Баулін та С. Шевчук відвідали Конституційний Суд Литовської Республіки, де відбувся круглий стіл на тему «Діалог між конституційними судами: передумови, платформи, перспективи», на якому учасники обговорили перспективи розширення взаємного міжнародного співробітництва у галузі конституційного правосуддя.

26 жовтня 2015 року Голова Конституційного Суду України Ю. Баулін, Голова Конституційного Суду Грузії Г. Папуашвілі, Голова Конституційного Суду Литовської Республіки Д. Жалімас та Голова Конституційного Суду Республіки Молдова А. Тенасє підписали Декларацію «Про створення Асоціації конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів». Цією Декларацією вони затвердили свій намір зміцнювати конституційне правосуддя в країнах регіонів Балтійського та Чорного морів та погодилися сприяти діало-

гу з усіх питань щодо конституційного, структурного та оперативного аспектів конституційної юрисдикції.

27 жовтня 2015 року відбулась офіційна церемонія святкування 23-ї річниці Конституції Литовської Республіки. У заході взяли участь Президент Литви Д. Грібаускайте, спікер Сейму Литовської Республіки Л. Граужинєнє, Прем'єр–міністр Литовської Республіки А. Буткявічюс, Міністр юстиції Литовської Республіки пан Ю. Бернатоніс, Голова Конституційного Суду Литовської Республіки Д. Жалімас, судді Конституційного Суду Литовської Республіки, іноземні посли, науковці, представники судових установ, законодавчої та виконавчої влади, міжнародних організацій, представники конституційних судів Грузії, Латвії, Молдови, України та Конституційного Трибуналу Республіки Польща.

Голова Конституційного Суду Литовської Республіки, вітаючи присутніх, зазначив, що Конституція Литовської Республіки, яка була прийнята 25 жовтня 1992 року на референдумі литовським народом, є найстабільнішою за всю історію країни. «Стабільність Конституції має велике значення, тому що тільки будучи стабільною вона може бути сильним фундаментом для суспільства та держави», — зазначив він.

Президент Литовської Республіки Д. Грібаускайте у своєму виступі підкреслила, що Конституція гарантує стабільність і безпеку держави та права кожного. «Ми повинні переконатися, що ні слово, ні зброя не зазіхатимуть на фундаментальні цінності — незалежність, територіальну цілісність і конституційний порядок», — сказала Президент.

Спікер Сейму Л. Граужинєнє звернула увагу на необхідність кожного громадянина знати, що його права і свободи захищені Конституцією Литовської Республіки.

Прем'єр-міністр А. Буткявічюс у своєму виступі наголосив, що лише глибоке знання Конституції дозволяє нам мати краще розуміння конституційних основ, на яких будується наша держава.

Іноземні гості у своїх вітальних промовах підкреслили успішну і плідну співпрацю між конституційними судами, необхідність вчитися один у одного і тим самим збагачувати свій досвід, щоб забезпечити ефективну діяльність конституційних судів.

З вітальним словом до присутніх звернувся Голова Конституційного Суду України Ю. Баулін. Він привітав присутніх «з одним із головних державних свят Литовської Республіки — днем Конституції» та висловив подяку за запрошення взяти участь в урочистостях з приводу цієї непересічної події у житті дружнього Литовського народу.

«Прийняття Конституції Литви за результатами референдуму, що відбувся 25 жовтня 1992 року, стало, без перебільшення, вінцем процесу розвитку сучасної литовської державності, започаткованого у 90-х роках минулого сторіччя», — наголосив Ю. Баулін.

Голова Конституційного Суду України зазначив, що засади конституціоналізму, який став основним принципом врегулювання правовідносин у сучасній Литві, формувалися не тільки під впливом досвіду європейської демократії, вони мають і глибоке історичне коріння. «Не зайве згадати, що складені ще у сиву давнину Судебник та Статути Великого князівства Литовського вже тоді набагато

випереджали правові акти держав європейського континенту за рівнем своєї правової культури та правової визначеності», — продовжив він.

Завершуючи свою доповідь та користуючись нагодою, Голова Конституційного Суду України висловив щирі слова вдячності дружньому Литовському народу за підтримку України у скрутні для неї часи.

Професор Г. Сухоцька представила доповідь на тему «Нові конституції і процес внесення змін до конституцій Центральної та Східної Європи — "посттрансформаційний" ефект?». Вона зазначила, що незважаючи на спільну мету — відхід від комунізму, країни, що пережили трансформацію 1990 року, мають між собою суттєві відмінності. «Одна з найважливіших відмінностей обумовлена різним "досвідом" державності та конституціоналізму», — продовжила доповідач.

«З самого початку трансформаційного періоду в різних державах висловлювалися побоювання з приводу «уніфікації» правових норм і надмірної "стандартизації" рішень конституційного характеру. Це особливо стосувалося деяких індивідуальних прав і свобод», — підкреслила професор.

У своїй доповіді Г. Сухоцька наголосила, що деякі конституційні зміни виникають у результаті політичних і силових домовленостей. На її думку, така тенденція спричиняє конституційні зміни, здійснювані таким способом і в такій формі, що зумовлюють побоювання щодо використання конституції як інструменту.

Завершуючи свою доповідь, професор Г. Сухоцька наголосила, що елемент перманентності конституції не може ґрунтуватися виключно на арифметичних міркуваннях у зв'язку зі співвідношенням числового виразу переваги правлячих сил у парламенті і партій, що перебувають в опозиції. «І спосіб (порядок) прийняття і застосування конституції повинен створювати в суспільстві зміни під впливом політичних обставин. В іншому випадку може виникнути ситуація, в якій, як казав один учасник польських конституційних дебатів, "політика, пожирає конституцію"», — зауважила доповідач.

Також з доповіддю виступив суддя Конституційного Суду Литовської Республіки у відставці, професор В. Сінкявічюс. Він зазначив, що з того часу, коли було прийнято Конституцію Литовської Республіки, поняття Конституції (як і самої правової системи) дуже змінилося. «Від поняття Конституції як основного закону ми перейшли до поняття, що Конституція як особливий правовий акт посідає місце над законами і є вищим національним правом, що складається не тільки з норм, а й принципів та містить не тільки експліцитне, а й імпліцитне правове регулювання», — додав доповідач.

В. Сінкявічюс наголосив, що все частіше Конституція сприймається як складна правова реальність, а також як гармонійна правова система права, в якій всі правові положення узгоджені між собою, в якій немає правових прогалин і внутрішніх суперечностей.

Професор підкреслив, що піддаючись тлумаченню, Конституція є правом, що постійно розвивається. «Так, з часом Конституція не тільки зберігається, а й захищається від загроз минулого, тому що постійне тлумачення її положень надає їм відчутну сутність і буття», — зауважив пан В. Сінкявічюс.

Завершуючи свою доповідь, доповідач наголосив, що як би не змінювався зміст Конституції шляхом поправок, скільки б аспектів її утримання не розкрива-

лося шляхом тлумачення, справжня Конституція — не на папері, а в тому, як ми насправді її поважаємо і втілюємо в життя.

Під час відвідання Конституційного Суду Литовської Республіки Голова Конституційного Суду України Ю. Баулін залишив запис у Книзі почесних гостей.

Також під час візиту до Литовської Республіки Голова Конституційного Суду України дав інтерв'ю агенції новин BNS. Під час бесіди співрозмовники обговорили питання конституційної реформи в Україні та ініціативу Конституційного Суду України в Батумі у вересні цього року, результатом якої стала Спільна Заява.

Прес-служба Конституційного Суду України

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Голови Конституційного Суду України Ю. Бауліна на урочистій церемонії святкування 23-ї річниці Конституції Литовської Республіки

Вельмишановна пані Президент Литовської Республіки! Вельмишановна пані Спікер Сейму Литовської Республіки! Вельмишановний пан Прем'єр-міністр Литовської Республіки! Шановні учасники офіційної церемонії! Пані і панове!

Насамперед хочу від імені суддів Конституційного Суду України привітати Вас з одним із головних державних свят — Днем Конституції Литовської Республіки, та висловити подяку за запрошення взяти участь в урочистостях з нагоди цієї непересічної події у житті дружнього Литовського народу.

Прийняття Конституції Литовської Республіки за результатами референдуму, що відбувся 25 жовтня 1992 року, стало, без перебільшення, вінцем розвитку сучасної литовської державності, започаткованого у 90-х роках минулого століття.

Як передбачено у преамбулі цього історичного документа, написаній видатним литовським поетом Юстінасом Марцінкявічюсом, виключно Литовський народ є сувереном, суб'єктом і джерелом державного будівництва Республіки Литва.

Саме цей народ, який урочисто проголосив Конституцію Литовської Республіки, багато століть тому утворив Литовську державу; заклав її правовий фундамент у Литовських Статутах та конституціях Литовської Республіки; віками рішуче захищав свою свободу й незалежність; зберіг при цьому свій дух, рідну мову, письменність і звичаї.

Невід'ємною складовою Конституції Литовської Республіки є доленосні правові акти: «Конституційний акт Литовської Республіки про неприєднання Литовської Республіки до пострадянських східних союзів» та «Конституційний акт Литовської Республіки про членство Литовської Республіки в Європейському союзі».

Таким чином, Литовський народ рішуче відкинув півстолітнє нав'язане радянське минуле та повернувся до європейської спільноти, де панують рівноправ'я, демократія і сила права, а не право сили.

Слід зазначити, що засади конституціоналізму, який став основним принципом врегулювання правовідносин у сучасній Литві, не тільки формувалися під впливом досвіду європейської демократії, а мають глибоке історичне коріння. Не зайвим буде нагадати, що складені ще у сиву давнину Судебник та Статути Великого князівства Литовського вже тоді набагато випереджали правові акти держав європейського континенту за рівнем своєї правової культури та правової визначеності.

Тому не випадково ці документи діяли на українських землях не лише за часів перебування України у складі Великого князівства Литовського, а й упродовж усього часу існування вільної Гетьманщини, аж до її остаточного поглинання Російською імперією.

Продовжуючи тему українсько-литовських взаємовідносин, хочу зазначити, що історичний досвід Великого князівства Литовського переконливо доводить: об'єднання народів у єдину державу приносить їм користь лише за умови толерантного ставлення держави до всіх її громадян незалежно від національності та релігійних переконань, а також поваги до їх звичаїв і традицій.

На превеликий жаль, цю аксіому не бажають розуміти сучасні кремлівські ординці — «достойні» нащадки засновників У́лусу Московського. Незважаючи на те, що часи Золотої Орди давно минули, у їх свідомості не зникли імперський дух та загарбницькі апетити, про що на власному гіркому досвіді вже пересвідчилася і Україна.

Однак сучасний світ, на щастя, живе за іншими правилами, і захватницька середньовічна політика апологетів так званого «Руського миру» зустріла рішучий осуд і супротив з боку народів демократичних держав. Литовська Республіка одна з перших беззастережно підтримала територіальну цілісність України та неприпустимість втручання у її внутрішні справи.

Тому, користуючись нагодою, хочу висловити щирі слова вдячності Вам, пані Президент Литовської Республіки Даля Грибаускáйте, та у Вашій особі всьому дружньому Литовському народу за підтримку України у скрутні для нас часи.

На завершення хочу процитувати слова Великого Кобзаря: «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля». Тож нехай у кожній литовській оселі панують мир, спокій, благополуччя і злагода, та щоб ніхто «нині, прісно і во віки віків» навіть не намагався нав'язати вам чужу правду й чужу волю.

Зі святом Конституції вас, дорогі друзі!

Неофіційний переклад

ДЕКЛАРАЦІЯ

Про створення Асоціації конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів

Голова Конституційного Суду Грузії, Голова Конституційного Суду Литовської Республіки, Голова Конституційного Суду Республіки Молдова та Голова Конституційного Суду України,

Підкреслюючи роль конституційних судів та еквівалентних їм інститутів в утвердженні верховенства права та верховенства Конституції, дотриманні прав людини та основних свобод і забезпеченні балансу між органами державної влади,

Розуміючи необхідність поважати незалежність та суверенітет держав, а також їх територіальну цілісність,

Усвідомлюючи складність і динамізм конституційної юрисдикції в державі, яка керується принципом верховенства права,

Підтверджуючи свою прихильність та зобов'язання у напрямі європейських демократичних цінностей,

Маючи намір активізувати обмін досвідом між конституційними судами та еквівалентними їм інститутами у забезпеченні конституційності законів та інших нормативних актів,

Бажаючи поглиблювати та зміцнювати співробітництво в галузі конституційного правосуддя та координувати діяльність між членами з метою розширення взаємовигідних багатосторонніх відносин між їхніми відповідними державами,

Стверджують, що це співробітництво відкрите для участі конституційних судів та еквівалентних їм інститутів інших країн ЄС і Східного партнерства регіонів Балтійського та Чорного морів, які готові визнати та прийняти цю декларацію, та

ЦІЄЮ ДЕКЛАРАЦІЄЮ

Стверджують свій намір зміцнювати конституційне правосуддя у країнах регіонів Балтійського та Чорного морів,

Визнають необхідність зміцнення незалежності конституційних судів та еквівалентних їм інститутів як суттєвого фактора у забезпеченні демократії, верховенства права, а також верховенства Конституції,

Поділяють спільну мету щодо сприяння обміну інформацією стосовно кращих юридичних практик у галузі конституційного права,

Погоджуються сприяти діалогу з усіх питань стосовно інституційного, структурного та оперативного аспектів конституційної юрисдикції,

Стверджують свою готовність використовувати у найефективніший спосіб усі перспективи та можливості розширення та поглиблення взаємного співробітництва у галузі конституційного правосуддя,

Заявляють, що вони вживатимуть конкретних заходів для виявлення, розвитку та реалізації, за участю компетентних органів, проектів, які представляють спільний інтерес,

Висловлюють рішучість розвивати та зміцнювати традиційні зв'язки, встановлені шляхом участі в різних регіональних та міжнародних форумах, та

Створюють Асоціацію конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів, яка здійснюватиме свою діяльність відповідно до принципів, проголошених цією Декларацією, та Статуту Асоціації конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів, прийнятого підписантами цієї Декларації.

Вчинено в м. Вільнюс 26 жовтня 2015 року

Голова Конституційного Суду Грузії	Голова Конституційного Суду Литовської Республіки
ГЕОРГІЙ ПАПУАШВІЛІ	ДЕЙНЮС ЖАЛІМАС
Голова Конституційного Суду Республіки Молдова	Голова Конституційного Суду України
АЛЕКСАНДРУ ТЕНАСЄ	ЮРІЙ БАУЛІН

Неофіційний переклад

СТАТУТ АСОЦІАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ КРАЇН РЕГІОНІВ БАЛТІЙСЬКОГО ТА ЧОРНОГО МОРІВ

Голова Конституційного Суду Грузії, Голова Конституційного Суду Литовської Республіки, Голова Конституційного Суду Республіки Молдова та Голова Конституційного Суду України, які підписали Декларацію про створення Асоціації конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів від 26 жовтня 2015 року,

приймають цей Статут:

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Назва

Асоціація має назву «Асоціація конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів» (далі — «Асоціація»).

Стаття 2. Тривалість

Асоціація заснована на необмежений період часу.

Стаття 3. Робоча мова

Англійська мова є офіційною робочою мовою Асоціації. Переклад іншими мовами забезпечується, в разі потреби, кожним членом самостійно.

Розділ II. ЦІЛІ ТА ФУНКЦІЇ АСОЦІАЦІЇ

Стаття 4. Цілі

Асоціація створюється для виконання таких цілей:

а) сприяння захисту прав людини та основних свобод;

б) гарантування демократичних принципів та цінностей;

в) забезпечення і реалізація принципів верховенства права;

г) сприяння незалежності конституційних судів та *еквівалентних їм* інститутів у здійсненні конституційного правосуддя;

д) співпраця та обмін досвідом серед її членів.

Стаття 5. Функції

Враховуючи цілі, викладені в статті 4, Асоціація має такі функції:

а) організація періодичних зустрічей;

б) організація спільних заходів, таких як конференції, семінари або дискусійні форуми;

в) сприяння обміну досвідом та інформацією з питань конституційного правосуддя;

г) сприяння обміну думками та інформацією, пов'язаними з інституційними і структурними питаннями, а також з питаннями, які стосуються відносин між конституційними судами та іншими державними органами;

д) зміцнення діалогу між членами Асоціації;

е) забезпечення співпраці з міжнародними організаціями та іншими установами, що поділяють цілі Асоціації.

Розділ III. СТРУКТУРА

Стаття 6. Органи Асоціації

Генеральна асамблея та Генеральний секретар є органами Асоціації, за допомогою яких вона здійснює свою діяльність.

Стаття 7. Склад Генеральної асамблеї

1. Генеральна асамблея складається з голів конституційних судів або еквівалентних їм інститутів — членів Асоціації; за необхідності вони можуть бути замінені делегованими представниками.

2. Голів конституційних судів супроводжують генеральні секретарі або, у разі необхідності, член (інший представник) конституційного суду або еквівалентного інституту.

Стаття 8. Повноваження Генеральної асамблеї

1. Генеральна асамблея має такі повноваження:

а) визначати графік діяльності Асоціації;

б) приймати рішення про приєднання нових членів, втрату або призупинення членства у відповідних випадках;

в) приймати поправки до Статуту;

г) ратифікувати всі угоди, підписані між Асоціацією та іншими міжнародними інститутами;

д) обговорювати, в разі необхідності, питання, представлені членами Асоціації.

2. Генеральна асамблея є повноважною за наявності більшості членів Асоціації. Рішення Генеральної асамблеї приймаються більшістю голосів присутніх членів.

Стаття 9. Засідання Генеральної асамблеї

Генеральна асамблея скликається щорічно Головою Асоціації. Генеральна асамблея може бути скликана за надзвичайних обставин за пропозицією Голови Асоціації або іншого члена Асоціації.

Стаття 10. Головування в Асоціації

1. Головування в Асоціації здійснюється головуючим членом Асоціації строком один рік. Ротація здійснюється в алфавітному порядку назв держав, представлених членами Асоціації.

2. Головуючий Асоціації має повноваження:

а) представляти Асоціацію у відносинах з третіми особами;

б) головувати на Генеральній асамблеї.

Стаття 11. Генеральний секретар

1. Генеральний секретар Асоціації призначається Головою Асоціації.

2. Генеральний секретар має повноваження:

а) забезпечувати, під керівництвом Голови Асоціації, ведення поточної діяльності Асоціації;

б) організовувати засідання Генеральної асамблеї після їх скликання Головою Асоціації;

в) організовувати конференції, семінари та дискусійні форуми;

г) готувати звіт про діяльність Асоціації після закінчення строку головування в ній.

Розділ IV. ЧЛЕНСТВО В АСОЦІАЦІЇ

Стаття 12. Умови членства

1. Тільки конституційний суд або еквівалентний йому інститут суверенної держави — члена Європейського Союзу або програми Східного партнерства країн регіонів Балтійського та Чорного морів, який бажає та спроможний сприяти просуванню принципів, проголошених у Декларації про створення Асоціації, та досягненню цілей Асоціації, зазначених у статті 4 цього Статуту, може стати членом Асоціації. Членство надається тільки одній інституції від держави.

2. Для того щоб стати членом Асоціації, кандидат подає письмову заяву Голові Асоціації та мотиваційний лист, підписані Головою відповідного конституційного суду або еквівалентного йому інституту. Голова Асоціації негайно передає заяву всім учасникам Асоціації.

Стаття 13. Втрата або призупинення членства

1. Будь-який член Асоціації може в будь-який момент оголосити про свій намір вийти з Асоціації. Це має бути зроблено у формі письмового повідомлення на ім'я Голови Асоціації.

2. У разі недотримання принципів, проголошених у Декларації про створення Асоціації, або цілей Асоціації, зазначених у статті 4 цього Статуту, Генеральна асамблея одноголосно за пропозицією одного зі своїх членів може прийняти рішення про виключення члена з Асоціації або про призупинення його членства. Член, стосовно якого приймається рішення про втрату або призупинення членства, не бере участі у голосуванні.

Стаття 14. Почесні гості

Голова Асоціації може запрошувати викладачів, представників органів державної влади, організацій, фондів і т.ін. на засідання Генеральної асамблеї як почесних гостей.

Стаття 15. Представлення в інших організаціях конституційних судів та еквівалентних їм інститутів

Асоціація є представленою в Бюро Всесвітньої конференції конституційного правосуддя, Конференції європейських конституційних судів та інших організаціях конституційних судів та еквівалентних їм інститутів відповідно до їх правил.

Розділ V. ФІНАНСОВІ ПИТАННЯ

Стаття 16. Робота Асоціації

Фінансові питання, пов'язані з організацією та функціонуванням Асоціації, покриваються членом, який головує в Асоціації.

Стаття 17. Розподіл витрат

Кожен член, як правило, сплачує транспортні витрати та витрати на проживання, пов'язані з участю в роботі Асоціації.

Розділ VI. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 18. Перший Голова Асоціації

Першим головуючим є Голова Конституційного Суду Республіки Молдова як держави, що ініціювала Декларацію про створення Асоціації конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів.

Стаття 19. Розпуск Асоціації

Рішення про розпуск Асоціації може бути прийняте одноголосно Генеральною асамблеєю.

Стаття 20. Набрання чинності

Статут набуває чинності з дати підписання Декларації про створення Асоціації конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів.

Вчинено у м. Вільнюс 26 жовтня 2015 року

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРА

Судді Конституційного Суду України
та працівники Секретаріату
щиро вітають
доктора юридичних наук, професора,
академіка Національної академії правових наук України
та Національної академії наук України
Юрія Сергійовича Шемшученка
з ювілеєм!

Понад п'ятдесят років життя Ви присвятили науковій діяльності в галузі права, пройшовши сходинки від студента юридичного факультету Київського державного (нині — національного) університету, а згодом аспіранта тоді ще Сектора держави і права АН УРСР до доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, директора Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

Завдяки Вашим здібностям умілого організатора, якому властиве відчуття нового й прогресивного, а також вимогливому та водночас чуйному ставленню до підлеглих Інститут під Вашим керівництвом набув заслуженого авторитету як провідна наукова юридична установа у нашій державі.

В Україні та за її межами добре відомі Ваші численні наукові праці, що стали основою для формування професійних навичок не одного покоління науковців, юристів-практиків, студентів. Ваш організаторський хист талановитого вченого, керівника у сфері науки і освіти особливо проявився з обранням Вас академіком Національної академії правових наук України та Національної академії наук України.

Значним є Ваш внесок у становлення нашої незалежної, демократичної, правової держави, адже Вам судилося брати участь у розробленні проекту нової

Конституції України, бути членом Комісії з підготовки змін до Конституції України та Національної ради з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Ваша самовіддана праця відзначена орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня, орденом «За заслуги» III ступеня, почесними грамотами Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України.

Зичимо Вам, шановний Юрію Сергійовичу, доброго здоров'я, творчого натхнення, родинного тепла, мирного неба, щедрої долі та подальших успіхів на благо нашої України. Многая літа!

СТОРІНКИ ПАМ'ЯТІ

4 листопада цього року перестало битися серце відомого вітчизняного юриста та вченого, судді Конституційного Суду України у відставці, заслуженого юриста України Павла Борисовича Євграфова.

Його життєвий шлях — взірець гідності, чесності та добропорядності.

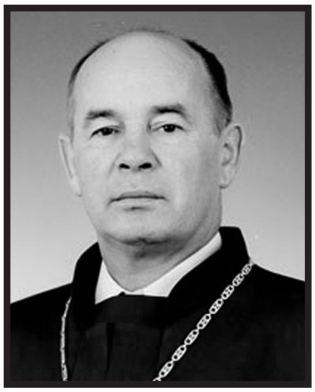

Народився Павло Євграфов 22 жовтня 1944 року в Москві, у сім'ї військового льотчика. Дитинство та юність пройшли на Полтавщині, в селі Бутенки Кобеляцького району, та припали на воєнне і повоєнне лихоліття, тому вже змалечку він знав ціну шматка хліба та засвоїв правило, що досягти задуманого можна лише завдяки наполегливості та щоденній невтомній праці.

У 1961 році Павло Євграфов з медаллю закінчив десятирічну школу і склав іспити до Харківського державного університету ім. О. Горького (нині — Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна) на відділення ядерної фізики фізичного факультету. Проте замість навчання змушений був розпочати свою трудову діяльність асфальтувальником будівельно-монтажного управління, а потім слюсарем-складальником на Харківському тракторному заводі ім. С. Орджонікідзе, одночасно навчався на вечірньому відділенні факультету автоматики і приладобудування Харківського політехнічного інституту.

З 1963 року по 1966 рік — військова служба в Радянській Армії у складі групи радянських військ у Німеччині. У цей період його життєві плани змінюються, і після демобілізації Павло Євграфов обрав професію юриста, ставши у 1967 році студентом Харківського юридичного інституту імені Ф. Е. Дзержинського (нині — Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого), який у 1971 році закінчив з «червоним» дипломом. Як кращому випускникові йому запропонували аспірантуру на кафедрі теорії держави і права, спочатку під науковим керівництвом професора П. Т. Полежая, потім — професора С. С. Алексєєва, одного з провідних учених-юристів того часу. Закінчивши аспірантуру, П. Б. Євграфов захистив кандидатську дисертацію на тему «Співвідношення структури радянського права і структури радянського законодавства», яка отримала високу оцінку в наукових колах, а її автор одразу заявив про себе у юридичній спільноті.

Так визначився його шлях від аспіранта до доцента кафедри теорії держави і права Харківського юридичного інституту. На той час молодого вченого приваблювали методологічні питання правової науки, проблеми структури права, юридичної техніки, реалізації досягнень науки на практиці.

Під час навчання у докторантурі, у червні 1991 році Павла Євграфова було запрошено на роботу в Секретаріат Верховної Ради Автономної Республіки Крим, де він працював до жовтня 1994 року завідувачем державно-правового відділу,

а з жовтня 1995 року по квітень 1997 року — керівником юридичної служби Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим. За цей період Службою Представництва було підготовлено десятки подань щодо приведення у відповідність до Конституції і законів України нормативно-правових актів Верховної Ради АРК. У цей період П. Б. Євграфов часто виступає у кримських ЗМІ, відстоюючи принцип законності у діяльності органів влади і посадових осіб, дотримання прав громадян.

У червні 1997 року Верховна Рада України призначила Павла Борисовича Євграфова суддею Конституційного Суду України. Фактично діяльність на посаді судді стала для нього продовженням науково-дослідної роботи та дозволила застосувати свої глибокі знання фахівця найвищого гатунку на практиці державного будівництва, формування конституційної доктрини.

Людина виняткових душевних якостей та енциклопедичних знань, Павло Борисович швидко завоював авторитет колег, які 19 жовтня 1999 року обрали його заступником Голови Конституційного Суду України. На цій високій державній посаді він працював до 18 жовтня 2002 року. У цей період за його сприяння суттєво посилилося наукове та інформаційне забезпечення діяльності Суду, поповнився фонд бібліотеки, адже Павло Борисович був великим бібліофілом. Жодних вихідних для нього не обходилося без поїздки на книжковий ринок, де він з величезним задоволенням вишукував наукові новинки, купував художні зібрання, поезію, філософську літературу. На його робочому столі, окрім суддівських справ та юридичних книжок, завжди лежала збірка віршів, які надихали його, додавали душевних сил — Й. Мандельштам, М. Волошин, М. Цвєтаєва, Б. Пастернак, С. Єсенін... Він часто перечитував їх, багато знав напам'ять. Його мова була рясно пересипана цитатами з художньої літератури, висловами відомих мислителів і дуже часто дотепними жартами. Він легко піднімав настрій усім оточуючим, очі випромінювали веселі іскорки. Варто додати, що домашня бібліотека Павла Борисовича Євграфова налічує понад п'ять тисяч книг, які він усі прочитав, деякі — по кілька разів. Найкращим подарунком для нього, звісно, була книга.

У цей період започатковується видання збірника рішень і висновків Конституційного Суду України. За редакцією Євграфова П. Б. вийшли друком шість книг цієї серії. Продовжується видання друкованого органу Конституційного Суду України «Вісник Конституційного Суду України», до опублікування у якому активно залучаються молоді вчені. Проведено декілька міжнародних науково-практичних конференцій і круглих столів, розвиваються міжнародні зв'язки з органами конституційної юрисдикції інших країн.

Колеги згадують Павла Борисовича Євграфова з великою теплотою, як людину надзвичайно толерантну, чесну, не байдужу до чужих проблем та багатогранну, цікаву особистість. Багато людей залишаться вдячними йому за допомогу й ту роль, яку він відіграв у їхніх долях. Своїм підлеглим він часто казав: «Ви ж мої діти...». І саме так Павло Борисович ставився до них — по-батьківському, з турботою, вболіваючи за них та радіючи їхнім успіхам. Працювати з ним було великим задоволенням. Як людина високоосвічена, інтелігентна, він з великою повагою ставився до співбесідника, незважаючи на його статус чи посаду. З радістю спілкувався з молоддю, заохочуючи до навчання, написання наукових робіт.

За час роботи у Конституційному Суді України за справами, у яких П. Б. Євграфов був суддею-доповідачем, прийнято три висновки з питань відповідності конституційним вимогам законопроектів про внесення змін до Основного Закону нашої держави; 12 рішень з питань конституційності законів та інших правових актів, а також надання офіційного тлумачення положень Конституції і законів України; майже 40 процесуальних ухвал Суду.

Завдяки великому практичному досвіду роботи в галузі права і глибоким теоретичим знанням П. Б. Євграфова часто залучали до участі у законо-проектній роботі. Він був членом Національної кодифікаційної комісії (1994), Робочої групи з підготовки проектів законів України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим», «Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим», «Про вибори Верховної Ради Автономної Республіки Крим» (1996).

Після закінчення строку повноважень у Конституційному Суді України в липні 2006 року Павло Євграфов продовжив наукову роботу в галузі державотворення, а також брав активну участь у законотворчій діяльності у складі Робочої групи з питань судової реформи (2010), Комісії з питань організації державної влади Конституційної Асамблеї (2012–2014).

Він є автором понад 100 наукових праць із питань теорії системи права, законотворчості, правової держави, у тому числі Коментаря змін до Конституції України (2004–2007). Кандидат юридичних наук, доцент, підготував 6 кандидатів юридичних наук з проблем правового регулювання економічних відносин, кодифікації законодавства, здійснення державної влади тощо.

За багатолітню сумлінну і чесну працю Павло Борисович Євграфов неодноразово був удостоєний державних нагород та відзнак. Його нагороджено орденами «За заслуги» III та II ступенів, Почесною грамотою Верховної Ради України, Почесною Грамотою Кабінету Міністрів України, відомчими відзнаками, присвоєно почесне звання «Заслужений юрист України».

Він — з тих небагатьох особистостей, хто, досягнувши іменитості й визнання, не почав розрізняти людей за посадою чи рангом — основним мірилом для нього були чесність і порядність. Загострене почуття справедливості й віра у щирість оточуючих робили його по-дитячому вразливим. Надто близько брав до серця найменші прояви людської непорядності. У Павла Борисовича було багато творчих задумів, які він мріяв втілити на благо своєї країни, аби Україна утвердилася як справді правова держава, в якій право людини — закон для влади.

Усі, хто знали Павла Борисовича Євграфова, глибоко сумують з приводу його смерті та висловлюють щирі співчуття його родині. Упевнені, що всі добрі справи, які він так рясно сіяв за своє життя, зійдуть щедрим урожаєм на ниві його нащадків. Світла пам'ять про нього залишиться у наших серцях.

До уваги шановних авторів!

«Вісник Конституційного Суду України» є друкованим органом Конституційного Суду України, який згідно з наказом МОН України від 7 жовтня 2015 року № 1021 включено до переліку наукових фахових видань.

У журналі висвітлюється діяльність Конституційного Суду України; публікується наукові статті, повідомлення, рецензії, анотації, коментарі тощо.

Нагадуємо, що наукова стаття повинна бути актуальною, мати доктринальний характер із чітко окресленою проблематикою, містити наукові положення, розроблені особисто автором, висновки про наукове та практичне значення наукової розробки.

До статей додається: коротка анотація та ключові слова російською й англійською мовами, а також довідка про автора із зазначенням прізвища, імені та по батькові, вченого ступеня, вченого звання, місця роботи і посади, контактних телефонів, електронної пошти.

Обсяг наукової статті — 12–15 сторінок, наукового повідомлення — 5–7 сторінок друкованого тексту через півтора інтервалу (розмір шрифту —14). Нумерація виносок — посторінкова.

Редакція залишає за собою право направляти наукові статті й повідомлення на рецензування, редагувати та скорочувати їх зміст, за погодженням з автором змінювати назву статті.

За достовірність фактів, статистичних даних та іншої інформації відповідальність несе автор. Подані матеріали редакція не повертає.

У разі передруку публікацій іншими виданнями посилання на «Вісник Конституційного Суду України» обов'язкове.

Запрошуємо до співпраці!

Матеріали для публікації
надсилайте електронною поштою на адресу редакції
«Вісника Конституційного Суду України»:

court@ccu.gov.ua

або на адресу Конституційного Суду України:

01033, м. Київ, вул. Жилянська 14.

тел.: 0 (44) 238-11-54, 238-10-32.

Завідувач
редакційно-видавничого відділу
Секретаріату
Конституційного Суду України
С. Сидоренко
тел.: 0 (44) 238-10-32

Відповідальний
секретар
К. Мольченко
тел.: 0 (44) 238-11-54
e-mail: court@ccu.gov.ua

Видавець
Видавничий Дім «Ін Юре»
Україна, 04107, Київ-107, вул. Багговутівська, 17–21
Тел./факс: 0 (44) 537-51-00
E-mail: peredplata.inyure@gmail.com
www.inyure.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
Серія ДК № 2191 від 20.05.2005 р.

Над випуском працювали:
Пазенко О. С.,
Скринник Я. В.,
Печенюк Ю. О.,
Карташова О. Р.

Підписано до друку 18.12.2015.
Формат 70 x 100 $^{1}/_{16}$. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 8,13. Обл.-вид. арк. 6,59.
Зам. № 208.
Наклад 350.
Ціна договірна.

Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом
ТОВ «Наш Формат»
Україна, 04080, м. Київ, вул. Фрунзе, 86.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 4540 від 07.05.2013 р.